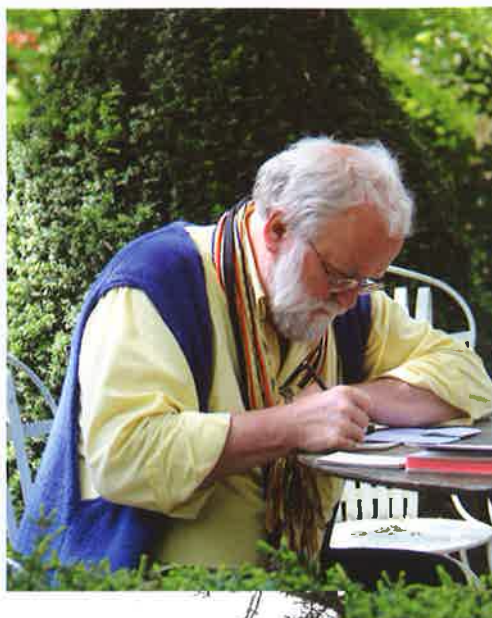

De Vrienden van
de Plantentuin Gent

Wisterium

Foto's: Gilbert, Klaas
Karel, Nicole, Marnix

Normandië 2015

De Vrienden van de Plantentuin Gent

Driemaandelijks tijdschrift

Jaargang 34 - nr. 2 - juni 2015

Inhoud

Bestuur 2015	p. 50
Redactioneel	p. 51
Agenda 2015	p. 52
Themarondleidingen eerste zondag van de maand	p. 53
Gentse Feesten in de Plantentuin	p. 54
Colofon	p. 57
De Boerse Poort	p. 58
Plant van de maand (2015-06) <i>Tetracentron sinense</i>	p. 60
De Mutinondo Wilderness in Zambia: ongerepte miombo, uitgestrekte dambo's en granieten inselbergen	p. 66
Wil de ware <i>Lonicera fragrantissima</i> opstaan?	p. 86
Lidgeld 2015	p. 89
Twee plantenparadijzen op hun zomers	p. 90
Welkom thuis	p. 92
Zomerzonnewendeavondwandeling	p. 94
Normandiëreis - Vrienden van de Plantentuin 14-17 mei 2015	p. 95

Bestuur 2015

Voorzitter

Paul Goetghebeur
Ledeganckstraat 35, 9000 Gent
tel. 09-264 5055
fax 09-264 5073
Paul.Goetghebeur@telenet.be

Secretaris

Ferdinand Cobbaut
Fuchsiastraat 105, 9000 Gent
tel. 0497-848882
Ferdinand.cobbaut@advalvas.be

Penningmeester

Léonard Cobbaut
Willy Maststraat 51, 9032 Wondelgem

Leden ex officio

Prof. Dr. Paul Goetghebeur
Directeur, Plantentuin

Ing. Chantal Dugardin
Hortulana, Plantentuin
Ledeganckstraat 35
9000 Gent
tel. & fax: 09-264 5073
Chantal.Dugardin@UGent.be

Leden,

Harald Evrard, 9050 Gentbrugge
Hilde Mortier, 9051 Sint-Denijs-Westrem
Gerda Postelmans, 9940 Evergem
Karel Reusens, 9051 Sint-Denijs-Westrem
Frank Schautteet, 9000 Gent

Website

<http://www.plantentuin-gent.be> (Vrienden)
<http://www.plantentuin.ugent.be> (Plantentuin)
Bezoek en like 'Vrienden van de Plantentuin Gent' op Facebook

Bankrekening: IBAN- BE21 0011 1921 5403 / BIC- GEBA BE BB

De Plantentuin is open:

De tuin en de publieksskassen (Victoriakas, tropische kas en subtropische kas) zijn dagelijks gratis toegankelijk. Tijdens werkdagen kun je er terecht van 9 tot 16.30 u; op zaterdag, zon- en feestdagen van 9 tot 12 u.

De succulentenkas en varenkas zijn open op zondagvoormiddag van 11 tot 12 u.

Titelblad: Een van de vele vormen van *Cyperus proteus* uit Zambia. Foto: Lari Merrett

Redactioneel

Beste Vrienden,

Na ons bezoek aan de indrukwekkende collectie Blauweregens van Marc Libert kreeg ik volgende link opgestuurd via ons mede-lid professor Denis De Keukeleire, oud-inwoner van (en nog steeds zeer verliefd op) Beerlegem : <http://www.didier-snauwaert.be/beerlegem.htm>

waar u heel wat bijzondere gegevens vindt over dit charmante dorp.

Ook over onze Normandië-reis kan u, als het naar planning verloopt, een fraai verhaal lezen in dit nummer.

En tenslotte is er een reflexie over de expeditie naar het verre Zambia die is uitgevoerd door Kenneth Bauters, een van onze jonge wetenschappers die zich toelegt op de studie van een bijzonder boeiende familie, en een wereld-bekende Gentse specialiteit, de Cypergrassenfamilie of de Cyperaceae.

Enige tijd geleden was een hoogwerker in de Plantentuin aanwezig voor het betere snoeiwerk aan enkele hoge bomen of lianen. En tegelijk is de bloei van onze Lindenboom opgemerkt door enkele van onze nieuwe gidsen, die mij dit "heuglijke" nieuws hebben verteld. We hebben dus enkele mooi bloeiende takjes verzameld en deze zijn nu opgenomen in ons herbarium, onder naam *Campomanesia xanthocarpa*.

De Floraliën van 2016 komen eraan, tijdens een persvoorstelling enkele weken terug zijn de plannen officieel openbaar gemaakt. De Plantentuin wordt opgenomen in het niet-betalende deel van het parcours, met enerzijds het thema "nutsplanten" in de grote kassen, en anderzijds een participatief gedeelte in het Palmarium, waarbij liefhebbers uitgenodigd worden om hun fraaiste kweekproducten te komen tonen, een actie die onvermijdelijk doet denken aan onze FloraCumLaude die in 2010 is doorgegaan in de magnifieke setting van de Aula.

Mag ik ook uw aandacht vragen voor onze uitstap in september, waar we enkele buitengewone zomerborders zullen bezoeken, een aspect van tuincultuur dat we in de lente nooit te zien krijgen.

Misschien kunnen we een toekomstige meerdaagse reis richting nazomer stuwen ?

Hartelijke groeten, en misschien tot tijdens de Gentse Feesten, in onze Plantentuin.

Uw redacteur,
Paul Goetghebeur

Agenda 2015

Juni

- 7 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin: "Eetbare bloemen"
19 Zomerzonnewendeavondwandeling (zie p. 94)
26 9u "Over de andere Schreve": tuinen in Zeeuws-Vlaanderen

Juli

- 5 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin: "Seks in de Plantentuin"

Augustus

- 2 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin: "Bijbelse planten"
22 14u Bezoek Boerse Poort (zie p. 58)

September

- 6 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin: "Knappe knoppen"
12 13u30 Twee plantenparadijzen op hun zomers (zie p. 90)

Oktober

- 4 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin: "Vruchten en zaden"

November

- 1 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin: "Overlevingsstrategieën"

December

Za 12 14u30 Algemene Vergadering

Themarondleidingen eerste zondag van de maand

5 juli 10 uur: **Seks in de Plantentuin**

Planten zijn de "uitvinders" van geslachtelijke voortplanting : één van de belangrijkste drijfveren van de evolutie!

Tijdens hun seksuele escapades maken zij dan ook gebruik van verschillende technieken en kennen ze geen taboes!

2 augustus 10 uur: **Bijbelse planten**

Kuierend door onze plantenwereld herkennen we planten waar in de Bijbel rijkelijk een verwijzing naar gebeurt en wat kenmerkend is voor de plant of naar een eigenschap ervan.

Tijdens de rondleiding proberen we niet alleen de plant te leren kennen ook haar plaats in de Bijbel. Een bloemlezing waarbij ook wel eens een mythe de wereld wordt uitgeholpen.

6 september 10 uur: **Knappe knoppen**

In de herfst en winter zijn bomen gemakkelijk te herkennen aan hun karakteristieke knoppen. Tijdens de rondleiding bekijken we een paar typische knoppen van dichtbij.

Gentse Feesten in de Plantentuin

Gratis rondleidingen

Zondag 19/7/2015 14.30 -16.00: Plant-aardigheden

Wist je dat planten kunnen zien, voelen, tellen, communiceren en nog veel meer ? Deze rondleiding vertelt jullie er meer over !!

Maandag 20/7/2015 14.30 -16.00: Botanische dwalingen

Over bananenbomen, jeneverbessen, rozendoornen en andere misvattingen over planten.

Dinsdag 21/7/2015 14.30 -16.00: In 't Gents dialect

Rondleidinge in 't Gentse dialect in den botanieken hof van den unief. We goan ulder 't ien en 't ander probére te vertellen over de plantjes en de buumen. Nie moeilijk maar vree wijs, 't zal de moeite zijn.

Woensdag 22/7/2015 14.30 -16.00: Arboretum

Reizen van Europa naar Amerika en Azië, dat kunnen we in het arboretum van de Plantentuin. We wandelen langs de bomen en struiken en kruiden die hier in het bos aanwezig zijn, geven hen een naam en bekijken hun bijzonderheden.

Donderdag 23/7/2015 14.30 -16.00: Ook planten leggen contacten

Planten zijn dynamische en gevoelige organismen. Ze reageren op prikkels zoals licht, water,...en geven signalen aan vriend en vijand. Tijdens de rondleiding bekijken we hoe planten hun buurman verwittigen, hoe ze communiceren en hoe ze om hulp roepen.

Vrijdag 24/7/2015 14.30 -16.00: Annekes groententuin

Gekende en miskende eetbare gewassen, hun ecologische voetafdruk, voedingswaarde, onderlinge relaties, enkele weetjes en vergeten receptjes.

Zaterdag 25/7/2015 14.30 -16.00: Op weg naar de zon.

Slingeren, hechten, ranken, zitten, hangen : we stellen u de acrobaten voor onder de planten. Behendig gebruik makend van de steun van andere planten vinden ze hun weg naar de zon.

Zaterdag 25/7/2015 20.00-22.00 en zondag 26/7/2015 20.00-22.00: Avondrondeleiding met gids

Rondleiding bij valavond langsheen de mooiste plekken van de Plantentuin. Zowel in de serres als buiten zullen de mooiste planten getoond worden en zullen we proberen jullie te verrassen met wat de plantenwereld te bieden heeft. Formidabel.

Zondag 26/7/2015 14.30 -16.00: Bijbelse planten

Kuierend door onze plantenwereld herkennen we planten waar in de Bijbel een verwijzing naar gebeurt en wat kenmerkend is voor de plant. Een bloemlezing waarbij soms een mythe verdwijnt. Van liefdesappelen tot onkruid, de Bijbel biedt het antwoord.

Andere activiteiten

Woensdag 23/7/2015 Kinderworkshop : plantencluedo

Betalend (ter plaatse) : 5 euro. Vooraf inschrijven bij Ferdinand Cobbaut
0497/84.88.82 Maximum 20 deelnemers.

In deze workshop verdiepen we ons speels in de bouw van de plant. Met een zoektocht ontrafelen we het mysterie van de vergiftigde panda. Het leidt ons door de bergen en door de tropen. Alles wordt onderzocht in tuin en lab.

Kunnen we de panda redden ?

Zaterdag 25/7/2015 14.30 -17.00 en 20.00-22.00 en zondag 26/7/2015 14.30-17.00

Tweedehandsbeurs met boeken over planten.

Een tweedehandsbeurs met boeken over planten, tuinen en landschappen. Met medewerking van Oxfam Solidariteit. Een unieke gelegenheid om onze visie over de plantenwereld een beetje te verruimen.

Zondag 26/7/2015 14.30-17.00: EHBD (Eerste Hulp Bij Determinatie)

Thuis in de tuin of ergens onderweg naar uw werk heeft u een rare plant gezien, vreemde bloemen en vormen en u weet absoluut niet waar die vandaan komen, of tot welke soort deze plant behoort ? Breng een takje, bloempje mee, een expert geeft uitleg.

Zondag 26/7/2015 14.30-17.00: Ludieke kleinschalige plantenruil

Je kan in de Plantentuin een plant komen ruilen. Het is ruilen in de zin dat er niet betaald wordt. Wie één (of meerdere) plant(en) brengt en deze aan de ruiltafel toevoegt mag één (of meerdere) plant(en) van ongeveer dezelfde waarde meenemen. Maximaal 5 planten per persoon.

De Vrienden van de Plantentuin Gent

Driemaandelijks tijdschrift

Jaargang 34 - Nummer 2 - juni 2015 ISSN 0777-8821

Redactie en lay-out

Redacteur: Paul Goetghebeur. Coördinator: Karel Reusens.

Aan de samenstelling van dit nummer hebben meegewerkt: Kenneth Bauters, Paul Goetghebeur, Marc Libert, Karel Reusens, Tom Vermeulen.

Onze welgemeende dank gaat ook uit naar alle vrijwillige medewerkers die zorgden voor plooi-, kleef-, en transport-activiteiten, die het verschijnen van het vorige nummer mogelijk hebben gemaakt.

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 2015

Overname van artikels is alleen mogelijk ná schriftelijke toestemming van de redacteur.

De Boerse Poort

Zaterdag 22 augustus 2015 om 14 uur

In Gent is de behoefte aan volkstuinen zeer groot. De Stad heeft zich geëngageerd om in het gebied, gelegen tussen de Leie, de Drongensesteenweg en het doortrekkersterrein een stedelijk volkstuincomplex op te richten. Voor de uitbating van volkstuincomplexen in stadseigendom werd door geëngageerde buurtbewoners de vzw Boerse Poort opgericht.

De vzw werd lid van VELT en heeft met vrijwilligers in de zomer van 2012 een gebouw (het Kot) zelf gebouwd dankzij een investeringssubsidie van de Stad. Dit komt overeen met de kostprijs zonder het rekenen van de arbeidskosten en het ereloon van de architect. Het gemeenschappelijk gebouw doet dienst als gemeenschappelijke werk- en ontmoetingsruimte. De bouwwerken daarvan liepen nog tot 2013. De feestelijke opening vond plaats in maart 2013.

Het volkstuincomplex is ongeveer 3 ha groot en opgedeeld in twee delen namelijk de Tuinkamers en de Akker.

De Tuinkamers liggen in het boomrijke gedeelte langs de Leie en het naastliggend fietspad. Ze zijn reeds in gebruik sedert 2012. Daarin tuinieren mensen samen. In de 8 Tuinkamers zijn 13 groepen aan de slag: gezinsgroepen, een Afrikaanse groep, muzikanten, JNM, De Sleutel, vzw Jong en nog veel meer. Er wordt geëxperimenteerd met permacultuur, fruitgaarden,

enzovoort. De Tuinkamers zijn doorsneden met vrij toegankelijke paden en sluiten aan op een kleine openbare speelzone voor de buurt.

Op de Akker, met een totale oppervlakte van een kleine ha, komen individuele percelen van 50 tot 200 m². Die 80 tuinen werden toegewezen aan tuiniers vooral uit de Brugse Poort. Daarnaast werd een wachtlijst opgesteld. Tuiniers uit de Brugse Poort krijgen voorrang. Er werd gestart met tuinieren in het voorjaar 2013.

Praktisch:

Wij bezoeken de Boerse Poort op zaterdag 22 augustus om 14 uur en krijgen tekst en uitleg van onze "Vriend" Filip Smagghe. De rondleiding duurt ongeveer 1 uur, waarna ons een drankje wordt aangeboden en we rustig kunnen blijven napraten.

Inschrijven is noodzakelijk en kan door overschrijving vóór 10 augustus van 5 euro per persoon op rekening BE21 0011 1921 5403, Vrienden van de Plantentuin

We spreken af op de Drongensteenweg, aan de bushalte "Brughuis", om 14 uur. Deze halte is de tweede bushalte (lijn 18) voorbij het kruispunt van de Drongensteenweg met de Rooigemlaan, richting Drongen. Auto's parkeren langs Drongensteenweg.

Plant van de Maand (2015-06): Tetracentron sinense

Waar in de Plantentuin ?

Voor de maand juni hebben we gekozen voor een (bij ons kleine) boom, met eerder weinig opvallende bloemen (althoewel : klein maar fijn !), maar met een fraaie habitus en een werkelijk prachtig gevormd blad.

In de Plantentuin zijn twee accessies aanwezig in de publiek toegankelijke collecties.

De eerste boom groeit in het Arboretum Azië, bij het pad dat langs het hekken van de Emile Clauslaan loopt, ongeveer ter hoogte van de Papierberk. Die plant hebben we ontvangen van het Arboretum Kalmthout (vanuit een onbekende, niet-wilde bron), met ons accessienummer 2001 2014 G, dus nu 14 jaar oud.

Deze boom heeft voor het eerst gebloeid in juni 2011 met slechts enkele bloemgestellen, en een jaar later in juni 2012 met overvloedige bloei. We kunnen ze nu dus beschouwen als jong-matuur.

Van de vruchten uit 2012 is het fijne zaad verzameld, en in de lente van 2013 bleken die een goede kiemkracht te vertonen. Maar zoals dan vaak gebeurt, de overgang van kiemplant naar peuter resulteerde in een massale wiegendood...

De tweede accessie is recent uitgeplant (met twee exemplaren) in de afdeling Eudicotylen (de échte Dicotylen), vooraan bij de wegwijzer, in het perceel net achter de Buxus-collectie.

Deze planten hebben we gekregen van een milde Britse schenker, Maurice Foster, die ons enkele jonge planten bezorgde van de collectie Keith Rushforth 8933 (met als wild-origine Vietnam), met ons accessienummer 2010 2465 W.

De positie van de plant in dit bepaalde perceel toont haar nauwe verwantschap met de Radbloem (*Trochodendron aralioides*), waarmee ze samen de Radbloemfamilie (Trochodendraceae) en zelfs de Radbloemorde (Trochodendrales) vormt, voorwaar een familie en een orde die hier in de Plantentuin dus volledig aanwezig zijn...

Etymologie

De naam van het genus is samengesteld uit *tetra* (klassiek Grieks voor vier) en *kentron* (klassiek Grieks voor een spoor, een punt), en verwijst naar de vier stijlen die na de bloei blijven en wat verhouten en zo vier sporen produceren.

Meer gedetailleerd : elke bloem draagt centraal 4 vrije vruchtbladen, die groeien uit, na bestuiving & bevruchting, tot 4 vrije deelvruchtjes. Door gedifferentieerde groei (het centrale deel van de vruchtbeginsels groeit veel sterker uit dan de flanken) zal de blijvende en iets verhoutende stijl eerst zijdelings en daarna naar onder worden georiënteerd. Zo krijgen we een "vrucht" (opgebouwd uit 4 deelvruchtjes) met vier naar buiten of naar onder wijzende spoortjes.

De soort aanduiding *sinense* verwijst evident naar het land waar deze soort voor het eerst is verzameld, China.

Vegetatieve bouw

De boom heeft een mooie, ronde kroon met regelmatige vertakking. De jongste takken zijn in twee vormen aanwezig. De eindstandige knoppen vormen dit jaar een langlot, met enkele goed ontwikkelde internodia en meerdere, verspreid staande bladeren. De okselknop van elk van deze bladeren zal in de loop van de volgende jaren uitgroeien tot een traaggroeiend kortlot, met zeer korte internodia, en met telkens maar één blad (waarvan

wellicht de okselknop in een beperkt aantal gevallen tot een bloemgestel kan uitgroeien).

Het blad vertoont twee merkwaardige smalle vleugeltjes langs de bladsteelbasis. Deze vleugeltjes liggen over elkaar (soms moeilijk waarneembaar), en bedekken zo ook de stengeltop met het volgende jonge blaadje. Deze twee vleugeltjes worden soms geïnterpreteerd als twee stipulen die helemaal met de bladsteel zijn vergroeid.

De bladschijf is hartvormig, met een uitlopende top, handvormige nervatuur, en een bladrand met overtalrijke fijne tandjes die elk in een klein klier-tje eindigen.

Generatieve bouw

Zoals aangetoond komt een bloemgestel te voorschijn door het uitgroeien van de okselknop van het éne blad op een kortlot. Helemaal zeker is dit niet, want er is een andere constructie mogelijk : het bloemgestel kan ook door de eindknop worden aangemaakt, en de okselknop van het éne blad groeit daarna sympodiaal verder uit (zoals bij een kortlot van appelboom en een perenboom). Wanneer straks de bloei zichtbaar wordt, moeten we dit even controleren !

Het bloemgestel is hangend en eenvoudig opgebouwd uit talrijke kleine bracteeën die elk een klein bloemetje dragen.

De bloemen zijn eerder klein, en een goede loepe is nuttig om de structuur ervan te bestuderen.

Een bloem bestaat uit :

- 4 tepalen, onopvallend, licht bruinig,
- 4 meeldraden, elk voor een tepaal,
- 4 vrije vruchtbladen (= carpellen) in een centrale krans, alternerend met de tepalen & meeldraden.

Nectar wordt geproduceerd op de flanken van de vruchtbladen, en het waargenomen bezoek van mieren wijst duidelijk op de blijkbaar succesvolle productie van deze nectar.

in vruchttoestand liggen de rijpe carpellen dicht tegen elkaar aan, maar ze openen elk afzonderlijk als een kokervrucht, langs één naad, en laten zo de kleine zaden los.

Historiek van de ontdekking & groei van de kennis

Het genus *Tetracentron* en dus ook haar enige soort (tot nu toe) werden beschreven door Daniel Oliver in 1889, in het beroemde & iconische (letterlijk & figuurlijk) tijdschrift *Hooker's Icones Plantarum*, volume 19, plaat 1892. Deze beschrijving is gebaseerd op drie specimens die zijn verzameld door de even beroemde Augustine Henry (1857-1930), met de nummers 6243, 6690, 7417, in China, provincie Hupeh, districten Chienshih & Fang. Meteen wordt de uiterst belangrijke bijdrage van Augustine Henry expliciet aangehaald :

" Of the many plants of singular botanical interest for which we are indebted to Dr. Henry, this is certainly one of the most interesting. "

In de morfologische beschrijving worden enkele opmerkelijke kenmerken expliciet vermeld :

" The dilated margins of the sheathing base of the petiole of each eu-phyll may very probably be regarded as stipules. "

" The obtuse teeth of the leaves are glandular, as they appear to be in the other members of this Tribe. "

Naar de mening van Oliver behoort dit nieuwe genus duidelijk tot de "tribe Trochodendreae", waarin toenmalig de volgende drie genera zijn opgenomen :

- 1) *Trochodendron* Siebold & Zuccarini (1839),
- 2) *Euptelea* Siebold & Zuccarini (1840),
- 3) *Cercidiphyllum* Siebold & Zuccarini (1846),

Zeer opmerkelijk, deze drie genera zijn door de beroemde von Siebold beschreven op basis van planten, verzameld in Japan.

Daniel Oliver vergelijkt zijn nieuwe soort enerzijds met de naar zijn mening vergelijkbare Koekjesboom (*Cercidiphyllum*) :

" In habit this plant is nearest to *Cercidiphyllum* of M. Maximowicz, agreeing with it in the curious short perulate lateral ramuli which appear annually to produce each one foliage-leaf and an inflorescence, in *Cercidiphyllum* a single flower, in *Tetracentron* a many-flowered spike. "

Maar anderzijds ziet hij ook opmerkelijke gelijkenissen met het genus *Trochodendron* :

" In the behaviour of the carpels *Tetracentron* is somewhat similar to *Trochodendron*, in which we have also consolidation of the carpels and strongly recurved styles, which in *Tetracentron*, owing to the excessive obliquity of development of the enlarging ovaries, become dorsal and finally basal."

De gelijkenissen die tot deze vermeende verwantschappen hebben geleid bleven lange tijd aanvaard, tot en met de laatste grote morfologisch gebaseerde overzichtswerken van de Bloemplanten (zoals bv. Cronquist 1981), waarin ze in de subklasse Hamamelididae werden ondergebracht, weliswaar reeds in twee verschillende ordes, Hamamelidales en Trochodendrales. Uiteindelijk heeft de moleculaire analyse van het genoom gezorgd voor een doorbraak en een gecorrigeerd inzicht in de verwantschappen, zoals hieronder in de tabel weergegeven. *Tetracentron* en *Trochodendron* waren reeds morfologisch correct in één familie en één orde geplaatst, maar samen met *Euptelea* worden ze nu in de Basale Eudicotylen ondergebracht.

En verwoonderlijk, *Cercidiphyllum*, met de opvallende gelijkenis in vegetatieve bouw, blijkt niet nauw verwant, en wordt nu geplaatst in de Steenbreekorde (Saxifragales), als een nauwe verwant van de Toverhazelaarfamilie (Hamamelidaceae).

genus/auteur	Cronquist 1981 (morfologisch) APG III 2008 (moleculair)	
<i>Cercidiphyllum</i>	HAM - Hamamelidales	Basal Rosids - Saxifragales
<i>Euptelea</i>	HAM - Hamamelidales	Basal EuDC - Ranunculales
<i>Tetracentron</i>	HAM - Trochodendrales	Basal EuDC - Trochodendrales
<i>Trochodendron</i>	HAM - Trochodendrales	Basal EuDC - Trochodendrales

Deze vier genera zijn vrij eenvoudig van elkaar te onderscheiden, hieronder volgt een korte, diagnostische beschrijving.

De Koekjesboom (*Cercidiphyllum*) heeft langloten met min of meer tegenoverstaande bladeren, en kortloten met één enkel blad.

Euptelea (zonder Nederlandse naam) heeft alleen langloten, alle takjes zijn gelijk aan elkaar, en het blad heeft een opvallende, smal uitlopende top.

Zoals de Koekjesboom heeft *Tetracentron sinense* (zonder Nederlandse naam) langloten en kortloten, maar de bladeren van de langloten staan duidelijk verspreid. De bladsteel draagt twee lange, over elkaar geplooid vleugeltjes.

Bij de Radbloem (*Trochodendron aralioides*) tenslotte staan de bladeren geconcentreerd aan het uiteinde van de takjes, waardoor ze wat lijken op het palmaat samengestelde blad van veel Araliaceae. Van deze vier bomen is dit de enige met leerachtige bladeren, en met wintergroene habitus.

Zo, hiermee heeft u weer zoveel redens om de Plantentuin met een nieuw bezoek te vereren. Doen !

Paul Goetghebeur
Plantentuin

De Mutinondo Wilderness in Zambia: ongerepte miombo, uitgestrekte dambo's en granieten inselbergen.

Gras plukken

Mocht je mijn vrienden vragen wat mijn werk inhoudt, dan zou je te horen krijgen dat ik gras pluk. Veel diepgang lijkt dat niet te hebben, maar mijn job houdt natuurlijk meer in dan gras plukken en bekijken. In de eerste plaats werk ik niet op grassen maar op Cyperaceae, toegegeven, een nogal grasachtige familie. Verder bestaat een groot deel van mijn werk uit het geven van practica en rondleidingen. De andere helft van mijn tijd besteed ik aan mijn doctoraatsonderzoek dat handelt over de fylogenie, evolutie en classificatie van het genus *Scleria*, een genus van Cyperaceae met opvallende vruchtjes en vooral gekend om zijn messcherpe bladeren.

Maar exact dat 'gras plukken' is wel wat mij in april 2015 in Zambia bracht. Vers ingezamelde planten zijn noodzakelijk voor het moleculaire gedeelte van mijn doctoraat. Door de natuurlijk habitat van de planten te zien, verkrijg ik nog extra informatie zoals hun pollinators en verspreidingsmechanismen. Tevens zamel ik ook jonge bloemgestellen op alcohol in om de bloemontwikkeling te bestuderen.

Zo een expeditie vraagt heel wat voorbereidingen: het regelen van vergunningen, contact zoeken met lokale plantkundigen, een geschikte regio kiezen, vervoer en verblijf regelen,... Het voorbereiden van deze expeditie begon dan ook een jaar geleden in april 2014. Enkele maanden voor het vertrek kwam ik via e-mail in contact met Kaj Vollesen, een gepensioneerde botanicus uit Kew met veel veldervaring in Ethiopië en Tanzania. Kaj en zijn partner Sally Bidgood zouden net als ik naar de Mutinondo Wilderness Area te

Zambia reizen in April. We besloten samen te gaan en stemden onze agenda's op elkaar af. Op 6 april vertrok ik richting Lusaka, de hoofdstad van Zambia.

Waarom Zambia?

Zambia is een onafhankelijke republiek gelegen in zuidelijk Centraal-Afrika. Met 752 000 km² oppervlakte is het ongeveer 25 keer groter dan België. De bevolking telt met 14.000.000 personen slechts 3 miljoen inwoners meer dan België. Hoewel Zambia tropisch is vinden we eerder een vochtig subtropisch klimaat. Dit komt doordat grote delen van Zambia zich op plateau's bevinden. De officiële taal is Engels, verder kent Zambia nog 73 lokale talen waarvan Nyanja en Bemba de meest gesproken zijn. Sinds 1888 was Zambia, onder de naam Noord-Rhodesië, een kolonie van de Britten. In 1964 werd het land uiteindelijk onafhankelijk verklaard. Het belangrijkste en quasi enige exportproduct is koper. Door de terugval van de koperprijzen in de jaren '70 kwam Zambia in armoede terecht. Vandaag leeft een groot deel van de bevolking onder de armoedegrens, en dat maakt Zambia tot één van de armste landen ter wereld.

Planten uit de familie Cyperaceae vinden we op alle continenten met uitzondering van Antarctica. De grootste diversiteit is terug te vinden in tropische regio's. Voor mijn doctoraatsonderzoek bestudeer ik *Scleria*, een genus uit deze familie met ongeveer 250 soorten, hoofdzakelijk verspreid in (sub) tropische en warmgematigde streken. In Afrika zijn 96 soorten gekend waarvan er 57 voorkomen in Zambia. Dit is de grootste concentratie per land, dus het zou zonde zijn als ik daar niet heen zou gaan. Verder is Zambia één van de veiligste landen in Afrika en Engels is de officiële taal wat de communicatie een pak vergemakkelijkt.

Bovendien ben ik een fan van het werk van Edward Armitage ROBINSON, een botanicus die in de jaren '50 en '60 woonde en veldwerk uitvoerde in Zambia. Robinson heeft in amper gekende gebieden tal van nieuwe soorten ontdekt en had een uitgesproken interesse in Cyperaceae met het genus *Scleria* in het bijzonder. Zijn werk over *Scleria* in de Zambesische regio uit 1966 is tot op heden ongetwijfeld één van grondigste papers over het onderwerp.

Vergane glorie in Lusaka

Mijn reis begon in Lusaka. Rond een uur of twee 's nachts op 7 april landde ik in de hoofdstad. Daar stond een chauffeur mij op te wachten die me naar het hostel zou brengen. Een eerste indruk was moeilijk te vormen aangezien het donker was en straatverlichting niet meteen het sterkste punt van de Zambiaanse overheid lijkt te zijn. Ik zou twee dagen in Lusaka blijven om op de Universiteit van Zambia mijn vergunningen en andere documenten in orde te brengen. Op de tweede dag zouden Kaj Vollesen en Sally Bidgood toekomen, later zouden we samen doorreizen naar Mutinondo.

De eerste ochtend nam ik een taxi naar de Universiteit van Zambia (UNZA) en kon ik enkele indrukken opdoen. Veel verder dan chaos en file kwam ik echter niet. De wegen zijn niet voorzien op de groeiende bevolking en de toename in auto's, dus ook voor kleine afstanden moet je ruim de tijd nemen. Na een maand in Zambia heb ik welgeteld één zebrapad gezien. En aan elk rood licht komen straatverkopers op je ruit tikken en trachten werkelijk alles te verkopen: van Power Ranger poppen tot puppy's.

De universiteitscampus oogt op het eerste zicht zeer idyllisch. Bij het binnenrijden zie je een groot meer omgeven door een park. De gebouwen staan hier in groot contrast tegenover. Elk departement heeft zijn eigen gebouw, opgetrokken uit beton en eerder vervallen ogend. De universiteit straalt de vergane glorie en de armoede van zijn land uit. Ik moest op zoek naar het departement Biologie en de binnenzijde daarvan was allerm minst inspirerend. Een be-

wakingsagent bracht me naar het bureau van mijn contactpersoon, Dr. David Chuba, en troggelde mij terloops wat geld af, iets waar de Zambianen weinig moeite mee hebben. Het bureel van David Chuba was helemaal volgestouwd met examens die hij nog moest verbeteren, maar ondanks zijn zeer hoge werklast nam hij toch de tijd om mij te helpen bij het bekomen van mijn vergunningen.

Hoewel ik ongeveer een jaar op voorhand was begonnen om deze vergunningen te regelen stond ik eigenlijk nog nergens. Communiceren met Zambianen via email bleek niet zo gemakkelijk, en David Chuba was echt de enige die mij met regelmaat antwoordde. Ondanks het feit dat ik reeds 100 dollar had betaald voor een affiliatie met de UNZA, en nog eens 400 dollar voor het ethisch goedkeuren van mijn onderzoeksvoorstel, was er van vergunningen nog lang geen sprake. De persoon aan wie ik de formulieren bezorgde voor deze "formaliteit", Jacob Miyemba, had ook nog niets ondernomen. Meer zelfs, mijn ingevulde formulieren waren volgens hem nooit toegekomen. David Chuba beloofde mij om de volgende dag (8 april) alles in orde te brengen zodat ik zonder zorgen naar Mutinondo kon vertrekken, ik moest enkel de verloren gegaan formulieren opnieuw invullen. Ik sprak met David af om de volgende dag wat in het herbarium te werken terwijl hij het nodige deed om de documenten in orde te brengen.

Zo gezegd, zo gedaan, en de volgende dag bevond ik mij in het herbarium van de Universiteit van Zambia. Het is een klein herbarium met amper 25 000 specimens en de collecties beperken zich tot de flora van Zambia. Het grootste percentage van de planten is ingezameld in de jaren '50 en '60, voornamelijk door Edward Robinson, Mary Richards en Desmond Vesey-Fitzgerald. Recente collecties heb ik niet gezien. Dit komt doordat David Chuba er alleen voorstaat om nieuw materiaal te monteren waardoor het herbarium hopeloos achterloopt. De bibliotheek in het herbarium bestaat uit één kast met een dertigtal boeken waarbij zelfs de *Flora Zambesiaca* grotendeels ontbreekt. Het herbarium illustreert perfect hoe hoog de nood is aan materiaal, literatuur en vrijwilligers op de Universiteit van Zambia.

Terwijl David bezig was met mijn vergunningen, moest ik verscheidene documenten invullen. Alles leek in orde te komen, ik kreeg zelfs een brief dat mijn affiliatie met de universiteit geregeld was! Even later kreeg ik echter bericht dat ik de verkeerde 'Ethical Clearance' documenten ingevuld had, namelijk deze voor de sociale wetenschappen. Dit waren nota bene de formulieren die ze mij eerder die dag zelf gegeven hadden. Bij verder onderzoek kwamen zij tot de conclusie dat er eigenlijk geen documenten zijn voor de natuurwetenschappen. Ik moest dus maar gewoon een brief schrijven om mijn onderzoeksvoorstel ethisch goedgekeurd te krijgen. Uiteindelijk kon ik toch alle correcte documenten afgeven. Nu was er nog "slechts" één probleem: mijn onderzoeksvoorstel goedkeuren zou minimum 14 dagen duren, en pas daarna kon ik mijn vergunning aanvragen. Maar volgens David Chuba zou alles klaarliggen tegen dat ik terugkwam uit Mutinondo, en ik moest me helemaal geen zorgen maken. Tot op vandaag wacht ik nog steeds op een teken van leven van de commissie die mijn onderzoeksvoorstel zou goedkeuren. Maar wie weet, misschien heb ik in april 2016 wel mijn vergunning! Het zou in ieder geval wel moeten gezien het reeds betaalde bedrag. Ondertussen waren Kaj en Sally in Lusaka aangekomen, helaas wel zonder bagage. Deze was achtergebleven in de luchthaven van Dubai. We besloten om een dag later naar Mutinondo te vertrekken. Door samen te reizen konden we de kosten delen, en dat waren er heel wat. Ik kon zelf ook wel nog een dag gebruiken om op de universiteit nog wat werk te verrichten. De volgende dag kwam slechts een deel van hun bagage aan, hun andere koffer zou ten vroegste een dag later terecht komen. Uiteindelijk besloten we afzonderlijk te reizen naar Mutinondo, ik op 10 april en Kaj en Sally op 12 april.

The Great North Road en wakke frieten

's Ochtends vroeg pikte een chauffeur mij op aan de hostel. De weg naar Mutinondo is zeer eenvoudig, je volgt één rechte weg tot in Kapiri Mposhi (210 km), daar sla je rechts af en volgt dezelfde baan tot je het bord met Muti-

nondo ziet (375 km), vanaf daar moet je nog 25 km door de miombo bossen rijden. De meer dan 8 uur durende reis kan je als een soort sight-seeing trip doorheen Zambia beschouwen. Uitgestrekte vlaktes worden afgewisseld door beboste gebieden, kleine dorpjes en grotere steden. Hier en daar rijd je voorbij lokale markten die zich meestal specialiseren in één of slechts enkele producten. Zo zie je bijvoorbeeld in Serenje tientallen kraampjes waar men aardappelen verkoopt, terwijl je in Kapiri Mposhi dan weer enkel tomaten te koop ziet. De weg zelf is naar Afrikaanse normen in een verbazend goede staat maar toch is het een van de gevaarlijkste wegen in Zambia. Het verkeer is, na malaria en aids, de grootste doodsoorzaak in Zambia, meerdere keren zie ik ook waarom. De Great North Road is een relatief smalle weg waar net twee trucks elkaar kunnen kruisen. Veel van de truckers rijden zeer lange afstanden zonder te stoppen en meer dan eens zie je een trucker afwijken van zijn rijvak. In de heenreis zag ik op vijf verschillende plaatsen vrachtwagens die bij het kruisen tegen elkaar gereden waren en zo in de kant van de weg terecht gekomen waren. Soms zonder zware gevolgen maar volgens mijn chauffeur maar al te vaak met dodelijke afloop. De afwezigheid van straatverlichting maakt het 's nachts nog gevaarlijker en slechts weinig mensen durven 's nachts nog over deze weg rijden.

Boniface, mijn chauffeur, was absoluut bezeten van voetbal. Het gevolg was dat ik acht uur lang heb moeten luisteren naar groteske verhalen uit zijn eigen voetbalcarrière. Hij zou naar eigen zeggen één van de beste Zambiaanse voetballers zijn. Maar nog meer dan dat is hij meerdere malen geselecteerd voor het Zambiaanse nationale elftal en AC Milaan zou hem willen kopen hebben. In elke match was hij beslissend en de media waren dol op hem. Google heeft mij tot op vandaag nog niet veel wijzer gemaakt over de oprechtheid van Boniface, maar in ieder geval heb ik me goed vermaakt én Boniface was een goede chauffeur! Topsporter Boniface hield ook van een keurige maaltijd in een tankstation. We stopten hiervoor in het stadje Mkushi. De "kip met frieten" die ik daar gegeten heb moet zowat de slechtste maaltijd

uit mijn leven geweest zijn. Een belangrijke tip: ga nooit eten in een tankstation in Zambia (en zeker niet in Mkushi!).

Mutinondo Wilderness Area

In 1994 begonnen Mike en Lari Merrett hun zoektocht naar een stukje ongegrepte natuur in Zambia. Hier wilden ze zich settelen en op termijn toeristen ontvangen. Hun belangrijkste interesse was conservatie. Na een jaar zoeken kwamen ze voor het eerst in het gebied aan de Mutinondo rivier in de Muchinga provincie in noordelijk Zambia. Ze trokken hier een aantal jaar rond om een geschikte locatie te vinden om hun kamp op te zetten. Nu staan op deze locatie een aantal kleine gebouwen waarvan vier lodges voor toeristen. Het basiskamp bevindt zich op een kopje (ook wel inselberg genoemd) en is omgeven door uitgestrekte miombo bossen en dambo's waar met regelmaat hoge kopjes bovenuit rijzen. Mutinondo is gelegen op een plateau, dertig kilometer ten westen van de Luangwa vallei, op minimum 1400 m hoogte.

Elektriciteit is er niet permanent beschikbaar, alle stroom wordt door middel van zonne-energie opgewekt. 's Avonds en 's nachts moet je je vaak behelpen met kleine lampjes die tijdens de dag worden opgeladen. Er is stromend water maar dat komt rechtstreeks uit de rivier. Het water is glashelder en door afwezigheid van dorpen en steden in de nabije omgeving uitermate geschikt als drinkwater. De lodges zelf zijn open, wat wel even wennen is. Dit impliceert dat alles en iedereen zomaar binnen kan lopen terwijl je aan het slapen bent. Met een goed muskietennet kom je al een heel eind, maar dat er toch af en toe mieren, spinnen, of schorpioenen in je bed kruipen moet je er bij nemen. Zelf vond ik vooral de vleermuizen vervelend. Hun uitwerpselen kwamen echt overal terecht en bovendien zijn ze behoorlijk luidruchtig 's nachts. Bovendien had men mij in het UZ Gent gezegd dat ik geen vaccin voor hondsdoelheid moest krijgen. Een week voor mijn vertrek stuurden ze mij een e-mail met de suggestie dat een vaccin geen kwaad kon... Enig pro-

bleem: er zijn drie vaccins nodig, gespreid over 21 dagen. De kans dat je gebeten wordt door een vleermuis is klein, maar erg happig was ik toch niet op deze beestjes.

Mike en Lari hebben 12 medewerkers in dienst die voor alles zorgen. 's Ochtends vroeg wordt koffie of thee naar je lodge gebracht. Daarna maken ze een full English breakfast. Vervolgens staan ze in voor het vrijmaken van de wandelpaden, het wassen van beddengoed en kleren, het maken van vuur voor de douches, het repareren van brugjes over de rivier, het koken van avondeten... Dit alles zorgt ervoor dat je, hoewel midden in de wildernis, toch behoorlijk luxueus kan logeren in Mutinondo. Een grote plus voor mijn inzamelwerk was dat ik zelf aan niets anders moest denken. Je kan letterlijk je lodge buitenstappen en onmiddellijk beginnen met verzamelen. Hier heb je geen last van lange verplaatsingen over slechte wegen, alles is te voet bereikbaar.

In Mutinondo vinden we drie belangrijke habitattypes die potentieel interessant zijn om *Scleria* in te zamelen. Het meest prominent aanwezig zijn de '**miombo woodlands**'. Miombo is de naam voor *Brachystegia* (Fabaceae) in het Swahili en deze bossen zijn dan ook grotendeels opgebouwd uit *Brachystegia*'s. Miombo bossen zijn redelijk open en lichtrijk waardoor er veel ondergroei mogelijk is. Deze ondergroei wordt voornamelijk gedomineerd door grassen en kleine kruidachtigen. In de uitgestrekte miombo vinden we hier en daar grote, lichte depressies die **dambo's** genoemd worden. Deze dambo's zijn zeer variabel en kunnen relatief droog tot zéér nat zijn. Binnen een dambo zorgen de subtiele verschillen in hoogte en bodemsamenstelling voor een zeer gevarieerde flora. Daarnaast vinden we in Mutinondo heel wat **kopjes**, deze granieten inselbergen rijzen vaak enkele honderden meter boven de vegetatie uit. In het oppervlak van deze kopjes vinden we kleine depressies gevuld met aarde. Hierin vinden we allerlei planten terug met Cyperaceae en Poaceae vaak als dominante families. Aan de voet en op de randen van

een kopje blijft vaak wat water uitzijgen naar deze depressies en hier spreken we van een **kwelzones**.

***Scleria* in de Musamfushi dambo**

Op de eerste inzameldag trok ik samen met Kennedy en Lari naar de Musamfushi dambo. Deze dambo ligt op amper 10 minuten stappen van het basiskamp en is meteen ook één van de grotere dambo's in Mutinondo. De rand van de Musamfushi dambo is iets droger en daar troffen we meteen een eerste *Scleria* aan, *Scleria rehmannii*. Deze soort vormt dikke rhizomen en is daaraan goed herkenbaar. In veel delen van de Musamfushi dambo en andere dambo's is het een dominante soort. *Scleria rehmannii* lijkt niet zo een nauwe voorkeur voor type bodem te hebben en is waarschijnlijk daarom de meest frequente soort in dambo's.

Die eerste dag in de Musamfushi dambo was meteen een groot succes, ik vond er namelijk nog zes andere *Scleria* soorten. Opvallend is *Scleria greigiifolia*, deze soort vormt bloeistengels tot 2 meter hoog en heeft van alle *Scleria*'s in Zambia de scherpste bladeren. Zonder lange broek loop je beter niet tussen deze planten. *Scleria greigiifolia* is bijna altijd een goede indicator voor permanent natte bodems en je kan er vanop aan dat je in zijn buurt ook *Scleria bequaertii* zal vinden. Een andere veel voorkomende soort is *Scleria melanomphala*, opnieuw een opvallend grote soort die tot twee meter hoog kan uitgroeien. Opmerkelijk in Mutinondo was dat bijna alle gevonden specimens van *Scleria melanomphala* slechts één of geen vruchten droegen. De bloemgestellen zagen er vaak reeds verwelkt uit. Dit zou te verklaren kunnen zijn door de extreme droogte van maand eerder. Vermoedelijk was *Scleria melanomphala* reeds beginnen bloeien begin maart maar door de afwezigheid van regen zijn de bloemgestellen niet verder ontwikkeld. Die droogte in maart baarde mij nogal zorgen op voorhand. Het regenseizoen dat normaal loopt tot begin april, was ruim een maand eerder gestopt. Gelukkig waren de

weergoden mij gunstig gezind en was het een week voor mijn komst opnieuw beginnen regenen.

De grotere *Scleria* soorten springen meteen in het oog, maar voor de kleinere moet je toch echt op de knieën gaan zitten en tussen het gras (en in de modder) beginnen zoeken. Een vrij algemene soort in de dambo's die vaak over het hoofd wordt gezien bij vegetatie-opnames is *Scleria unguiculata*. Deze soort heeft erg fijne bladeren en stengels en hoewel de vruchten vrij groot zijn vallen ze niet meteen op. De vruchten worden gekenmerkt door hun reticulat patroon en sterke beharing. Meer dan eens vond ik deze soort toevallig doordat ik een andere aan het inzamelen was. De complexiteit van dambo's wordt ook meteen duidelijk als je ze in detail gaat bestuderen. Een bepaalde soort kan dominant zijn terwijl dit enkele meters verder een andere soort kan zijn. Als je een dambo vanaf een hoger gelegen plaats overschouwt zie je verschillende kleurschakeringen. Donkergroene zones geven de nattere delen weer en de lichtgroene zones de eerder droge zones. Sommige *Scleria*'s, bijvoorbeeld *Scleria rehmannii*, hebben een zeer typerende groene kleur waardoor je van in de verte zones kan zien waar ze dominant voorkomen.

De Musamfushi dambo zou mijn vaste toevluchtsoord worden voor de dagen waarop ik weinig *Scleria*'s vond. Op deze dagen ging ik tegen de avond vaak nog even terug naar de dambo om daar nog wat verder rond te neuzen. Daar was altijd wel iets te vinden. Buiten *Scleria* zamelde ik er ook veel andere Cyperaceae in. Vooral het genus *Ascolepis* springt in het oog. *Ascolepis capensis* heeft helder witte hoofdjes die sterk opvallen tussen de vegetatie. *Ascolepis protea* var. *anthemiflora* heeft dan weer fel gele bloemgestellen die van ver meer aan de familie Asteraceae doen denken. Ook de genera *Bulbostylis*, *Cyperus*, *Fimbristylis*, *Fuirena* en *Lipocarpha* waren goed vertegenwoordigd, wat het voor cyperologen een zeer interessante plek maakt.

Little Chipundo Dambo

De 'Little Chipundo Dambo' is qua opbouw vrij gelijkaardig aan de Musam-fushi dambo. Veel soorten die ik hier vond waren gelijkaardig. Zo was ook het genus *Scleria* opnieuw goed vertegenwoordigd met vooral *Scleria greigiifolia*, *Scleria melanomphala* en *Scleria rehmannii*. Interessant was dat op sommige plaatsen het gras nog niet hoog stond, wat kleine eenjarige planten de kans geeft te ontwikkelen. Zo vonden we hier vaak *Lipocarpha nana*, een kleine soort met mooie zwart-groene bloemgestellen en *Scleria pergracilis*. Deze laatste is een frequent voorkomende soort met aartjes geclusterd in glomerules. Bij het kneuzen van de bladeren komt er een sterke citrusgeur vrij en als het hard genoeg waait kan je deze geur reeds van meters ver ruiken.

Wat vaak onderschat wordt is het inleggen van de verzamelde planten. Dit proces kan snel een paar uur van je avond in beslag nemen, zeker als je ook duplicaten voor andere herbaria maakt. Planten zoals *Scleria greigiifolia* en *Scleria melanomphala*, die toch tot twee meter hoog kunnen groeien, zijn dan ook een heuse uitdaging. Je moet maar eens proberen om een plant van twee meter tussen een krant te krijgen zonder dat er bladeren uitsteken en zodanig dat de belangrijkste kenmerken toch zichtbaar blijven. In de vochtige tropen is het overigens ook moeilijk om planten te drogen door de hoge luchtvochtigheid. Wij hadden het geluk dat Lari een soort zelfgebouwde droogoven met kerosinelampen had. Onze specimen waren zo goed als altijd binnen de 24 uur droog. Dank-u-wel, Lari !

Lodge Rock

Als er tijdens het ontbijt besproken werd waar we die dag zouden gaan inzamelen, kwam ik meestal met de suggestie voor een dambo gezien de grotere diversiteit dan in de miombo of op de kopjes. Mijn grote interesse in dambo's leverde mij dan ook al gauw de naam dambo-man op bij Kaj en Sally.

Om mijn dambo-minnende reputatie toch wat in te perken trokken we na enkele dambo-dagen naar de flanken van Lodge Rock (de kopje waar het basiskamp op ligt) om daar de kwelzones te verkennen. Veelal zie je het zwarte rotsoppervlak afgewisseld worden met zones waar humus gecumuleerd is. Afhankelijk van de vochtigheid van de bodem vind je er een grote variatie aan planten. De drogere plekken worden in Mutinondo gedomineerd door *Coleochloa setifera* terwijl de nattere zones een grote diversiteit aan eenjarige planten huisvesten. Vaak voorkomende Cyperaceae in deze natte gebieden zijn *Scleria flexuosa*, *Scleria pergracilis* en *Scleria pulchella*. Verder vind je er meestal *Lipocarpus nana* en diverse *Bulbostylis* soorten. Inzamelen op kopjes is best "ontspannend" aangezien veel soorten op een kleine ruimte voorkomen.

Musamfushi rivier, Choso waterval en Ndubaluba waterval

In Mutinondo kan je een mooie wandeling maken langs de Musamfushi rivier. Vaak hoor je hier een grote plons van een nijlvaraan die in het water springt. Deze dieren kunnen tot twee meter lang worden en zijn zeer goede zwimmers. Hoewel je ze frequent kan horen, zie je ze maar zelden.

De randen van de rivier zijn dichtbegroeid met veel Cyperaceae. In moerassige gebieden vind je *Eleocharis* en *Fuirena* maar ook *Scleria melanomphala* is hier algemeen. Terwijl deze soort in de dambo's eerder uitgedroogd oogde konden we langs de rivier wel enkele mooie specimen inzamelen. *Scleria melanomphala* staat hier vaak met een tiental planten op een zeer kleine ruimte, een verschil met de specimen in open vlakten die meestal solitair staan. Een ander opvallend verschil met de *Scleria melanomphala*'s uit de dambo's is de bladschede. Deze waren nabij de rivier steeds opgezwollen en vormen een soort van kokertje waar water in vastgehouden wordt.

Wanneer je de rivier volgt kom je bij de Choso waterval terecht. Het gebied rondom de waterval is rotsachtig met veel kleine depressies waar een dunne

bodemlaag overheen ligt. Hier vonden we opnieuw vooral *Scleria pergracilis* en *Scleria pulchella*, en verder ook enkele kleine *Bulbostylis* en *Cyperus* soorten. Rondom de Choso waterval wordt de volledige rotsvegetatie gedomineerd door een klein paars bloeiend plantje: *Crepidorhopalon mutinondoensis* uit de familie Linderniaceae. Deze soort werd enkele jaren geleden door Mike Bingham, één van de belangrijkste plantkundigen in Zambia, gevonden. Mike kon er geen naam op kleven en was eigenlijk vrij snel overtuigd dat het iets nieuw was. Zo kreeg Mutinondo zijn eerste eigen plantnaam te pakken. Weinig botanici hebben Mutinondo tot nog toe verkend en er zullen dus zonder enige twijfel nog onbeschreven plantensoorten opduiken bij volgende expedities.

Als je de rivier zou blijven volgen kom je uiteindelijk bij de Ndubaluba watervallen maar wij namen een pad door de miombo om deze locatie te bereiken. Uit vorige dagen bleek dat miombo bossen voor mij minder interessant waren. Hoewel deze bossen door de grillige vormen van de *Brachystegia*'s ongetwijfeld één van de mooiste habitattypes zijn waar ik ooit geweest ben, vond ik er slechts één soort *Scleria*, namelijk *Scleria bulbifera*. Deze soort is zeer algemeen in tropisch Afrika en wordt gekenmerkt door zijn sterk gezwollen stengelbasis. Ook andere Cyperaceae waren schaars, dit komt mogelijk omdat de miombo flora vroeger op het jaar bloeit en de meeste Cyperaceae vermoedelijk reeds uitgebloeid waren.

Gelukkig voor mij kwamen we onderweg een kleine dambo tegen waar ik mij in kon uitleven. Middenin deze dambo stond ik voorovergebogen in een typische 'ik zoek kleine plantjes' houding toen ik achter mij iets vreemd zag. Ik draaide mij om en op amper één meter van mij lag een 'Black-necked spitting cobra' (*Naja nigricollis*) opgerold. Haar kop richtte zich op en begon dansende bewegingen te maken: geen goed teken. Deze cobra's kunnen met hun giftanden zeer nauwkeurig hun gif spuiten en daarbij richten ze altijd op de ogen. Aangezien blind worden of sterven toch niet op mijn verlanglijstje stond ben ik beginnen lopen voor mijn leven. Wat ik niet wist was dat er een

klein riviertje door de dambo liep. Ik ben er door gesparteld om vijftig meter verder wat op adem te komen, mijn hart had namelijk een nieuwe versnelling ontdekt. Ik wist wel dat er gevaarlijke slangen in Zambia voorkwamen maar ik had er tot nu toe nog niet echt rekening mee gehouden. In de komende weken zouden we nog veel slangen zien en hoewel het beangstigend blijft, leer je toch rustiger te reageren. Uiteindelijk bleek de uitstap naar de Ndubaluba watervallen geen groot succes te worden, ik vond er slechts *Scleeria flexuosa* en enkele eerder algemene Cyperaceae. De beruchte cobra-dambo liet ik links liggen en ik sloot me weer netjes aan bij Kaj, Lari en Sally, uiteraard nadat ik mijn weg teruggevonden had.

De wondere wereld van het verloren lopen

Mijn vriendin lacht wel eens omdat ik zagezegd over geen oriëntatievermogen beschik. Ikzelf heb geen flauw idee vanwaar deze veronderstelling komt, ik ben namelijk een man en die hebben daar nooit last van. Ik snap dan ook helemaal niet waarom ik in Mutinondo toch enkele keren het noorden kwijt geraakt ben, maar toch gebeurde het. Al zoekend naar planten neig je de omgeving wat uit het oog te verliezen, traag maar gestaag ga je steeds verder de miombo in. Voor je het weet heb je geen flauw idee meer waar je vandaan kwam. Gelukkig had Kaj de gewoonte om op regelmatige tijdstippen Sally's naam te roepen, want Sally is een vrouw en kan zich niet goed oriënteren. Regelmatig moest mijn naam daar ook eens aan toegevoegd worden. Ik zal het maar op Sally's verklaring houden: "I always get lost on the other side of the equator".

Zo ben ik er op een dag ook in geslaagd om tot drie maal toe een verkeerd pad te kiezen om terug aan de lodge te raken. Twee uur lang heb ik rondgelopen door bossen die me vaag bekend voorkwamen, al is dat gezien de bomensamenstelling niet zo moeilijk. Het vierde pad was het juiste en maar goed ook, want het werd donker. Ik had mijn hersens ingeschakeld en beslis-

te om op mijn heentocht enkele punten te memoriseren, één daarvan was een *Clematis* die langs het pad groeide. Niet zo slim dus, die middag heb ik honderden *Clematis* specimens langs het pad zien staan wat me danig in de war bracht.

Wanneer ik alleen op tocht ging, had ik vaak Kennedy Mapule bij mij. Hij kent Mutinondo als geen ander, hij is een wandelend navigatiesysteem en weerstation. Kennedy had reeds snel door dat ik om één of andere bizarre reden een iets verminderde oriëntatiezin had in Zambia (ja, enkel in Zambia!) en maakte daar een spelletje van. Talloze keren kreeg ik de vraag: "Weet je nog waar we deze dambo ingegaan zijn?" "Euh... neen?". Maar het moet gezegd worden, tegen het einde van mijn verblijf begon ik beter op te letten en kon ik toch steeds antwoorden.

Ondertussen groeide Kennedy's interesse in Cyperaceae en was hij zeer behendig geworden in het opsporen ervan. Al werd hij soms wel érg enthousiast. Zo zag ik hem eens uit het hoge gras komen met een *Lipocarpha*, niet één specimen maar de hele populatie. Meer dan 30 planten had hij opgegraven voor mij. Ik ben die dan maar mooi terug gaan planten. Nog een bijzonderheid aan Kennedy is zijn vermogen om het weer te voorspellen. Terwijl iedereen denkt dat het gaat beginnen regenen, zegt hij gewoon: "de regen komt nooit uit die richting". En effectief, geen regen te zien.

Bavianen in de Big Chipundo Dambo

De Big Chipundo dambo is een gigantische dambo, hier trokken we dan ook enkele dagen voor uit. Vermoedelijk zou ik hier dezelfde soorten vinden als in andere dambo's, maar in Kew had ik een specimen gezien dat hier ingezameld was van een soort die ik tot dan toe nog niet gevonden had. Samen met Kennedy ging ik op zoek en na een uurtje vonden we *Scleria poides*. Een eerder fragiele soort met fijn vertakte bloemgestellen en zeer kleine vruchtjes.

Dambo's worden regelmatig afgebrand om verarming tegen te gaan. Een groot deel van de Big Chipundo dambo was echter op een slechte manier afgebrand waardoor grote delen heel monotoon in samenstelling waren. Gelukkig bleven er wel nog enkele onaangetaste regio's over waardoor hier opnieuw veel soorten Cyperaceae gevonden werden. Op de nattere plaatsen waren enkele interessante dingen te vinden. Zo stond het onder andere vol met *Drosera madagascariensis*, een carnivore plant met kleverige druppeltjes op tentakeltjes op de bladeren.

Kaj en Sally waren ondertussen de rand van deze dambo aan het verkennen. Mike en Lari hebben daar echter tientallen bijenkorven gehangen omdat ze op termijn misschien willen overstappen op honingteelt. Zowel Kaj als Sally werden gestoken door bijen en moesten terugkeren naar het kamp om antihistamine te nemen. Toen ik later die dag terug aankwam hadden ze beiden twee pilletjes genomen die normaal bedoeld zijn voor paarden. Sally mag dan wel een vrouw zijn, een paard is toch van een ander kaliber. Het gevolg was een zeer grappige avond met Kaj en Sally die stoned waren van deze medicatie. Kaj praatte in slow-motion terwijl Sally schrik had van de planten die uit de muur naar haar toe kwamen.

Op de Big Chipundo dambo speelde zich ook het 'bavianen-drama' af. Lari en Mike hebben drie honden: Chucky, Rexy en Roxy. Deze honden komen uit een asiel en zijn vermoedelijk ooit van stropers geweest. Ze zijn van een typisch Afrikaans jachthondenras en dat merk je. Bij het minste geluid van een dier zie en hoor je ze wegsurten om te gaan jagen op het bijhorende dier. Zo kwam het dat ze op een dag in de Big Chipundo dambo een groep bavianen aanvielen. Eén van de bavianen ging het gevecht aan en verwondde Rexy en Roxy, maar liet zelf jammer genoeg het leven. Lari had deze bavianen meegebracht naar het kamp (waarom is mij nooit duidelijk geworden) en wou deze de volgende dag terug in de Big Chipundo Dambo leggen, zodat hij nut zou kunnen doen als voedsel. En zo kwam ik in de absurde situatie

terecht waarin ik samen met een dode baviaan in de auto zat. Remy en Roxy maken het goed ondertussen.

Voor grotere diersoorten is Mutinondo geen ideale locatie. Na de onafhankelijkheid in 1964 zijn de Zambianen volop beginnen jagen en stropen. Grote delen van Centraal-, Oost- en Noord-Zambia zijn daardoor sterk verarmd. Kleine antilopen zoals de Duiker en Klipspringers kan je er wel nog vinden. Sinds een aantal jaren komt er ook op regelmatige basis een mannelijke leeuw naar de Kabasano dambo. Hoewel hij nog maar tweemaal is waargenomen wordt hij vaak gehoord tijdens de nacht. Een ander geluid dat je 's nachts frequent hoort zijn de hyena's, het gehuil waarmee ze communiceren komt vaak van dichtbij het kamp, maar aangezien ze erg mensenschuw zijn zie je ze eigenlijk nooit. Spectaculaire waarnemingen van zoogdieren heb ik dan ook niet gezien en de dode baviaan staat helemaal alleen op mijn lijstje.

Mayense en Klipspringer "Klippy" rock

De Mayense is met zijn 1676 meter de hoogste kopje van Mutinondo. Reeds vroeg in de ochtend vertrok ik samen met Lari en Kennedy om er te gaan verzamelen. We waren al bijna op de top en ik had nog niets interessant gevonden. Plots kwam ons een zeer sterke citrusgeur tegemoet, dit moest een *Scleria* zijn! Het duurde even voor we door hadden van waar het kwam, maar tussen het hoge gras stond het helemaal vol met *Scleria pulchella*. Dit is de kleinste *Scleria*-soort met stengeltjes tussen de 3 en 20 centimeter. Interessant was dat de soort hier in morfologie leek af te wijken van alle andere specimens van *Scleria pulchella* die ik al gevonden had. Deze vondst maakte de dag toch nog geslaagd. "Klippy" rock was een groter succes. Op deze kopje groeiden verschillende eenjarige *Scleria*'s door elkaar met als absoluut hoogtepunt *Scleria tessellata*.

De Mutinondo Wilderness Area is vooral bekend bij 'twitchers', vogelaars die veel te vroeg opstaan om een hele dag met hun verrekijker in het niets te staren omdat ze vanuit die specifieke richting een raar piepje gehoord hebben. Het mag duidelijk zijn dat ik geen twitcher ben, maar Mike Merrett is dat wel. In de twintig jaar dat hij in Mutinondo woont heeft hij een lijst opgesteld met alle voorkomende vogels, die lijst bevat ondertussen 324 soortnamen. En toegegeven, er komen enkele spectaculaire vogels voor in Mutinondo. Eén van mijn favorieten is de 'Long-tailed widowbird', hanenstaartwida-vink in het Nederlands. Met zijn lange staartveren lijkt deze vogel wel wat weg te hebben van de paradijsvogels uit Nieuw-Guinea.

Vanop de top van de Mayense krijg je de unieke situatie waar je eigenlijk boven de vogels staat. Toen wij op de top stonden vlogen er net enkele arenden rond die we onder ons spectaculair naar beneden zagen duiken. Ook het logo van Mutinondo draait om vogels. Het beeldt de zuidelijke hoornraaf af (ground hornbill), een voornamelijk op de grond levende, grote hoornraaf soort. Met hun keelzak maken ze een soort grommend geluid dat honderden meters ver draagt. Verder zagen we mooie honingzuigers, spekvreters, nachtzwaluwen, uilen en nog veel meer. Ik heb de neiging om mijn verrekijker meer te gebruiken sterk moeten onderdrukken!

Kakonde kamp

Op elf kilometer van het basiskamp bevindt zich het Kakonde kamp. Mike en Lari bouwden dit als een soort vakantieoord voor zichzelf waar ze even kunnen wegvlugten van de administratie. Ook toeristen kunnen hier naartoe komen, al moet je wel helemaal zelfvoorzienend zijn om er te kunnen kamperen. Het Kakonde kamp is iets lager gelegen (1300 m) en leek ons daarom interessant om er enkele dagen door te brengen. We waren nog maar net aangekomen of ik had al weer een dambo gespot en trok er dan ook maar meteen op uit. Tussen het hoge gras in de dambo hoorde ik wat geritsel vlak

onder mij. Toen ik naar beneden keek zag ik op enkele centimeters van mijn schoenen een zwarte mamba voorbijkomen. De zwarte mamba is één van de giftigste slangen ter wereld en een beet van deze, tot drie meter lange, soort kan je al na twintig minuten doden. Over het algemeen vallen ze geen mensen aan maar jaarlijks vallen er toch doden in Zambia. Enkele minuten later zag ik opnieuw een slang, nu een klein exemplaar van een soort die ik niet kende. De slang bleef mij aanstaren maar leek mij onschuldig. Achteraf bleek dat het om een soort 'vine snake' ging die toch zeer giftig is. In deze dambo bleven de slangen maar opduiken, in die mate dat Kaj, Lari en Sally, zich snel uit deze dambo verwijderden om elders in te zamelen. Ik had echter enkele interessante planten gezien en ben heel voorzichtig blijven inzamelen... Plantkundige moet dringend op de lijst van risicoberoepen komen.

Vlakbij het Kakonde kamp bevindt zich de Kabulu dambo, mogelijks de interessantste plaats waar we tijdens deze expeditie een dag door brachten. De bodem was opgebouwd uit een dikke laag turf waar je op sommige plaatsen makkelijk een halve meter in wegzakt. Hoe het komt dat net deze dambo zo opgebouwd is, is voor ons een raadsel gebleven. Op het eerste zicht lijkt hij niet af te wijken van de andere dambo's. Hij sluit aan op de Big Chipundo dambo waar dit fenomeen niet waargenomen is. In ieder geval was deze turfbodem een ideale locatie om Cyperaceae in te zamelen. Wat op het eerste gezicht gras lijkt, blijkt allemaal *Scleria bequaertii* te zijn. Daartussen vond ik *Scleria dregeana*, *Scleria greigiifolia*, *Scleria melanomphala*, *Scleria pooides*, *Scleria paupercula* en *Scleria rehmannii*. Ook voor andere Cyperaceae was dit een uitstekende plek en voor één keer was ik het die maar een paar meter per uur vooruitging. Als een soort van kers op de taart vond ik hier een *Amanita zambiana*, een eetbare paddenstoel met een diameter van ongeveer twintig centimeter die we de volgende ochtend als ontbijt verorberd hebben.

Tot slot

Bovenstaand verslag geeft slechts een fractie van de locaties en waarnemingen weer. Zo zou ik nog pagina's kunnen doorgaan over het 'hart van Muti-

nondo' waar een schitterende kwelzone is met enkele heel aparte soorten. Of over mijn ontmoeting met een vogelspin uit de onderfamilie van de baviaan-spinnen. Een andere interessante ervaring was hoe 'army ants' met tientallen tegelijk mijn benen beklommen en allemaal tegelijkertijd beten. Op gelijk welk moment waren we omgeven door tientallen insecten: bidsprinkhanen, orchidee-bidsprinkhanen, mestkevers, mieren, vreemde vliegen... Op de kopjes kwamen we tientallen soorten reptielen tegen met onder andere zeer fascinerende blauw gestaarte skinken en dikteen gekko's.

Momenteel zijn er 1000 soorten planten gekend in Mutinondo en vermoedelijk zal dit oplopen tot 1500. Voor Cyperaceae in het algemeen en meer specifiek voor *Scleria* had ik op iets meer diversiteit gehoopt. Uiteindelijk werden minder soorten dan verwacht gevonden, deels omdat één maand slechts een momentopname van de vegetatie is. En natuurlijk reikt mijn botanische (en bij uitbreiding mijn biologische) interesse heel wat verder dan Cyperaceae, en op dat gebied was Mutinondo zeker overweldigend. Van veel genera had ik nog nooit gehoord. Gelukkig konden Kaj en Sally zo goed als alles benoemen, maar aangezien we ons vaak opsplitten heb ik ongetwijfeld enkele pareltjes gemist. Een absoluut persoonlijk hoogtepunt was bijvoorbeeld het vinden van *Genlisea hispidula* op de laatste dag, een carnivore plant van de familie Lentibulariaceae.

Ik kan besluiten dat dit een zeer geslaagde veldreis was, waar ik de kans kreeg om veldervaring op te bouwen. Uiteraard is het niet allemaal rozengeur en maneschijn, zeker de samenwerking met lokale universiteiten kan erg frustrerend zijn. Maar uiteindelijk beleef je toch een uniek avontuur waar vele mensen jaloers op (kunnen) zijn.

Kenneth Bauters

Wil de ware Lonicera fragrantissima op- staan ?

In de vroege lente van dit jaar heb ik wat tijd vrijgemaakt om de identiteit van een intrigerende struik te controleren. In de systematische collectie Eudicotylen staat sinds 2012 een *Lonicera fragrantissima*, een plant van wildorigine, ontvangen als zaad uit de plantentuin van Shanghai, en ingeschreven onder ons accessienummer 2006 0782 W. De moederplant waarvan zaad is verzameld is gevonden op een zeer bekende berg, een toeristisch attractiepunt, Mount Maiji, op 1400 m hoogte. Ik heb deze berg met haar anthropogene grotten lang geleden leren kennen in een stripverhaal van Robbedoes, "De gevangene van Boeddha".

In maart was deze struik uitbundig aan het bloeien, maar dit heeft niet geresulteerd in een even overvloedige vruchtzetting : na goed zoeken heb ik recent maar twee rijpende vruchten gevonden.

Op een andere plaats in de tuin, bij de Kleine Vijver, staat een tweede plant met dezelfde naam, *Lonicera fragrantissima*, ooit ontvangen van Bernard Symoens en ingeschreven als 1991 1131 G (= van tuin-origine). Maar deze plant is duidelijk verschillend van de eerste, en reeds eerder werd vermoed dat de naam hier niet correct zou zijn.

De échte

Met de talrijke bloemen heb ik een poging gewaagd om de identificatie van onze "wilde" *Lonicera fragrantissima* te controleren, met behulp van de Flora of China (die ook volledig on-line beschikbaar is), en de opeenvolgende stappen in de sleutel worden hier weergegeven, in vertaling :

Bloemen per 2

Bloem zygomorf (bovenlip 4 + onderlip 1 kroonlob), kroonbuis met basale bult

Struikvormig

Tak met wit merg, blijvend

Bracteolen afwezig

Winterknop rond

Vruchtbeginsels ten dele vergroeid

Meeldraden uitstekend

Bloeisteel tot 1,5 cm lang, niet opvallend verbreed aan de top

Bloei van januari tot april

Struik winterkaal

En met deze laatste stap kom ik dan terecht bij *Lonicera fragrantissima*, tot mijn grote tevredenheid.

Er is nog een merkwaardige tegenspraak opgemerkt in verband met de wintertoestand.

Krüssmann stelt dat deze soort wintergroen is, volgens Boom zijn de "bloemen voor de bladeren verschijnend", in de Flora of China is deze soort winterkaal, en Griffiths tenslotte maakt een samenvatting : "evergreen to deciduous"...

De hybride

De andere accessie, die duidelijk verschilt van de échte soort, wordt door een vergelijking met diverse beschrijvingen herkend als een hybride, *Lonicera x purpusii*, en meer bepaald de clone 'Winter Beauty'.

Deze hybride van *Lonicera fragrantissima* en *Lonicera standishii*, is op spontane wijze ontstaan enige jaren voor 1920 in de plantentuin van Darmstadt, en beschreven in 1923 door Alfred Rehder, gebaseerd op herbarium specimens verzameld door Joseph Anton Purpus.

Deze familie Purpus kende twee belangrijke botanici, Carl Albert (1851-1941) en zijn jongere broer Joseph Anton (1860-1932). In de jaren 1880 gaan ze samen op reis naar Noord-Amerika, aansluitend bij een expeditie onder de leiding van Georg Dieck (bekend van een hybride esdoorn, *Acer x dieckii*).

Na de reis blijft Carl Albert Purpus in Amerika, waar hij veel planten verzamelde in Mexico en de zuidwestelijke Verenigde Staten, samen met o.a. de familie Brandegee. Hij woont lange tijd in zijn hacienda El Mirador, in de staat Veracruz (Mexico), waar hij ook is overleden.

Zijn broer Joseph Anton keert terug naar Europa, waar hij na een rijkge vulde loopbaan uiteindelijk Garteninspektor wordt in Darmstadt.

De tweede ouder van de hybride, *Lonicera standishii* is helaas afgestorven in de loop van de winter 2011-2012. Deze plant was echter ook van tuinorigine, en bijgevolg niet echt betrouwbaar als bron van kennis over deze soort.

Besluit

De hybride overtreft de ouders in bloemrijkdom én in geur, en de meeste planten die in tuinen staan onder de suggestieve naam *Lonicera fragrantissima* zijn blijkbaar foutief gelabeld, *Lonicera x purpusii* is de correcte identiteit van de meeste (alle ?) tuinplanten...

Paul Goetghebeur

Plantentuin

Lidgeld 2015 (geldig voor een gezin)

Lid	11 euro
Beschermend lid	15 euro
Steunend lid	25 euro

Te betalen op rekening BE21 0011 1921 5403 van de Vrienden van de Plantentuin Gent, p/a Willy Maststraat 51 9032 Wondelgem, met als vermelding "lidgeld 2015" en "naam van het lid".

Wil a.u.b. de naam en het adres van het lid vermelden, indien deze verschillend is van de betalende persoon. Beste dank.

Meerjarig lidmaatschap

Een meerjarig lidmaatschap is mogelijk (inflatie-bestendig!) onder de voorwaarden hieronder beschreven (warm aanbevolen)

Lid, 5 jaar	50 euro
Beschermend lid, 5 jaar	75 euro
Steunend lid, 5	125 euro

Lidmaatschap voor het leven (vanaf 50 jaar)

Lid voor het leven	200 euro
Beschermend lid voor het leven	350 euro
Steunend lid voor het leven	550 euro

Twée plantenparadijzen op hun zomers...

Ieder jaar komt Paul Goetghebeur eens polsen of ik interessante tuinen heb ontdekt die geschikt zijn voor een bezoek van de Vrienden. Altijd een beetje denkwerk, maar soms ligt het antwoord vlakbij.

Letterlijk dan, want op zaterdag 12 september kunnen we 2 zeer verschillende tuinen bezoeken op slechts 20 km van Gent.

Te Sint-Lievens-Houtem staat de tuinpoort van Hugo Dewettinck wijd open. Ik leerde Hugo kennen in onze tuin. Wijlen professor Van der Veken stelde me twintig jaar terug een nieuwe vrijwilliger voor. "Hij komt niet om dagenlang te wieden, maar vooral om veel bij te leren." Zo zei mijn toenmalige 'patron'. En aldus geschiedde.

Na enkele seizoenen al ging Hugo aan de slag als zelfstandig tuinaanlegger. Niet dat hij de stiel hier op een drafje had geleerd. Hugo ging zich als een echte autodidact toeleggen op ecologische tuininrichting en -onderhoud, nog lang voor de eco-tuin-hype ontstond.

Ondertussen begon Hugo aan de omzetting van een grote weide bij z'n huis tot een dynamische tuin.

In geen tijd creëerde hij een vaste-plantenparadijs met een uitgebreid pallet aan kleuren en geuren, omgord door heesters en bomen. De tuin is ondertussen tot volle wasdom gekomen.

Een ander aspect van Hugo z'n studie was zijn jarenlange inventarisatiewerk van autochtone bomen en struiken in Vlaanderen. Hij hield er zeker zijn liefde voor de Olmen aan over.

Zijn laatste passie is die voor de aanleg van vijvers met natuurlijke filtersystemen. Hugo zal er zeker niets op tegen hebben mochten jullie bij grote hitte en vermoeid na al dat plantenkijken een frisse duik willen nemen in zijn fraaie vijver.

Adres : Bockstaele 23, Sint-Lievens-Houtem

Aansluitend bezoeken we te Oosterzele het charmante Kasteel Smissenbroek van Augustin en Marie d'Ursel. Beiden zijn werkzaam als tuinarchitect en rond het kasteel laat zich dat merken!

Voor hun uiteenlopende tuinprojecten is veel planten kennis vereist, en vooral Marie is een regelmatige bezoeker, genre ijverige student, van onze plantentuin.

Alle gebouwen en tuinen dateren van rond 1750 en zijn grotendeels onveranderd.

Naast het kasteel ligt een grote 'parterre' waar moestuin en siertuin in elkaar verweven zijn. Je kan gerust stellen dat dit het 'atelier' is waar menige plant getest wordt.

Vorig jaar startte Marie ook een klein maar boeiend permacultuur-experiment.

Rondom zijn er vele mooie muren met aangepaste beplanting. In de weiden stelen de Belted Gallowaykoeien met hun zwart/wit patroon de show. Om die beestjes wat nader te bekijken zal u weer een frisse duik moeten nemen: tussen kasteel en weide ligt een grote waterpartij!

Adres : Keiberg 50, Oosterzele

Praktisch

Vertrek : zaterdag 12 september, 13.30 u

We komen samen op de parking van de UGent campus De Sterre, aan het kruispunt van de Krijgslaan en de Galglaan, en om 13.30 u stipt vertrekt onze bus richting Sint-Lievens-Houtem.

Terugkeer voorzien omstreeks 18.30 u, op dezelfde plaats.

Inschrijving door betaling van 16 Euro op het rekeningnummer BE21 0011 1921 5403 van De Vrienden van de Plantentuin Gent.

Uw betaling moet ons bereiken ten laatste op vrijdag 14 augustus (maar bij voorkeur zo vroeg mogelijk, dus = NU !).

Marc Libert & Paul Goetghebeur

Welkom terug thuis !

Twee zeer oude "verloren zonen" (in dit geval eerder "dochters") komen terug in Gent, na bijna 150 jaar afwezigheid, en dat dankzij de jarenlange inzet van Marc Libert voor de promotie van Blauwereggen (*Wisteria*) als veelzijdige sierplant.

Uit de plantentuin van de Royal Botanic Gardens te Kew zijn voorwaar twee clones met Gentse roots teruggekeerd. U kent ongetwijfeld de diepe eerbied die de Britten koesteren voor hun geschiedenis, en dit respect resulteert onder andere in de aanwezigheid van (zeer) oude accessielijsten, die in dit geval teruggaan tot diep in de negentiende eeuw.

De eerste plant is een *Wisteria floribunda* 'Multijuga', met als accessienummer van RBG Kew 18783001, en als bron "Van Houtte, Gent", hier en nu met ons accessienummer 2012 2125 G.

Deze ent is nu geslaagd, en is aangeplant aan de kop van de Grote Vijver, waar ze zal kunnen klimmen op de brugleuning en de twee ornamenten links en rechts bovenop de twee zuilen.

De tweede plant is een *Wisteria floribunda* 'Alba', met als accessienummer van RBG Kew 18783002, en met dezelfde bron "Van Houtte, Gent", hier en nu met ons accessienummer 2012 2124 G.

Deze is aangeplant vooraan in de border langs de Ledeganckstraat, waar ze zal mogen klimmen in de grote Chinese jeneverbes. Japan en China samenzetten, als dat maar geen miserie geeft !

In het jaar 2149 (afpraak op 1 mei, om 10 u aan de luifel) zullen deze twee planten even lang aanwezig zijn geweest in de Plantentuin als tijdens hun langdurige afwezigheid.

In de komende jaren zal u nog meer kunnen lezen over het wel en wee van de Blauweregens, we houden u zeker op de hoogte van de nieuwe ontwikkelingen, beloofd !

Besluiten doen we met een zeer oude spreuk : "Alles komt terecht" (als je maar lang genoeg wacht, nietwaar)...

Paul Goetghebeur

Plantentuin

Zomerzonnewendeavondwandeling

Op een van de langste dagen van het jaar zullen we een frisse (of zwoele ?) avondwandeling maken in ons eigenste stedelijk natuureservaat van de Bourgoyen, een nieuwe activiteit die vorig jaar is gestart en die we graag zien uitgroeien tot een mooie traditie.

Veel aandacht zal uitgaan naar het herkennen en determineren van de wilde flora ter plaatse, onder het motto : "eigen planten eerst". Veel van onze leden hebben een goede kennis van tuinplanten, maar de wilde flora is vaak minder goed gekend, vandaar de klemtoon op goed leren kijken en waarnemen van onze wilde planten.

Als u over een goede loupe beschikt, breng die dan mee, u zal die met veel nut kunnen gebruiken.

En u heeft gelijk, het titelwoord is er eentje met 29 letters.

Praktisch

We komen samen bij het bezoekerscentrum, aan het einde van de Driepikkelstraat (zijstraat van de Brugsesteenweg) op vrijdagavond 19 juni, om 19 u, voor een avondwandeling van ongeveer twee uur, onder de leiding van enkele gidsen.

Voor deze wandeling betaalt u 5 Euro ter plaatse

Nadien kunnen we de avond wellicht afsluiten in het bezoekerscentrum, waarbij we even ons vochtgehalte terug op peil proberen te brengen.

Tot binnenkort !

Paul Goetghebeur

Normandiëreis – Vrienden van de plantentuin

Gent – 14-17 mei 2015

Op 14 mei 2015 om 8 uur verlaat de bus met de Vrienden van de Plantentuin de universitaire campus aan de Krijgslaan in Gent. Het is de aanzet van onze tuinreis naar Normandië, de zoveelste episode uit een jarenlange traditie. Niets is zo verrijkend als het verkennen van nieuwe (botanische) horizons. Karel en Hilde selecteerden de Normandische tuinen, Anne-Laure beperkte zich naar eigen zeggen tot “enkele praktische regelingen”, daarbij haar rol in het geheel minimaliserend. Dank zij hun voorbereidend werk mochten de Vrienden van de Plantentuin van een zorgeloze vierdaagse genieten.

De tuin **Bellevue** in Beaumont-le-Hareng is de eerste halte op onze reis. We bevinden ons in Haute Normandie in het Pays de Bray ten noorden van Rouen. Het zonnige Belgische weer werd inmiddels ingeruild voor Frans gedruppel. Een kruidenrijke dreef met Fluitenkruid, Scherpe boterbloem, Heggenwikke en Dagkoekoeksbloem leidt ons naar de ingang van onze eerste tuin die een nationale collectie huisvest van *Helleborus* en *Meconopsis*. Madame Martine Lemonnier, eigenares en bezielster van Bellevue, wacht ons op voor een rondleiding in haar zelf gecreëerde tuin. We verzamelen aan een conifeer waardoorheen liaanroos “Sir Cedric Morris”, een zaailing van *Rosa glauca*, haar weg heeft gebaand. Mevrouw Lemonnier toont trots haar in Cherbourg gekruiste witbloeiende Rhododendron. Bloeiende takken van *Deutzia yunnanensis* verschijnen her en der tussen de spectaculaire rhododendronbloemen. De hele tuin is een botanische verzameling van zeldzame bomen en struiken uit China en de omringende landen. Hij is 30 jaar geleden door mevrouw Lemonnier opgebouwd uit het niets. Op de vraag hoe oud de soms dikke bomen in haar verzameltuin zijn, antwoordt de eigenares steevast: “trente ans, tiens”. *Sorbus*, *Acer*, *Hydrangea*, *Stachyrus*, *Parrotia*, *Viburnum*, *Paeonia*, ... mevrouw Lemonnier tovert alle Latijnse namen uit haar hoed alsof het niets is. Zij lijkt wel een Latijnse variant van de talrijke zanglijsters in haar tuin die tijdens onze wandeling onverstoord hun lied zingen. Veel vrienden moeten de naam verschuldigd

blijven van een kleine boom met een gaaf en blinkend blad: *Quercus acuta* (!), een bladhoudende soort uit Japan die er vooral niet uitziet als een eik. Tussen de bomen is er een mooie ondergroei van onder meer *Meconopsis cambrica* met gele papaverbloemen, de overblijvende judaspenning *Lunaria rediviva*, de zeldzame pioenroos *Paeonia* "Rock's Variety" met grote vuilwitte, niet zo prettig ruikende bloemen, de roze winterpostelein *Claytonia sibirica*, en de kleine hortensia met hoog knuffelgehalte *Hydrangea involucrata* die een goede tuinplant zou zijn, zelfs op arme of kalkrijke grond, ik ga het proberen. Op een open plek in de tuin staat een door *Clematis montana* overgroeide voormalige opslagplaats van cider. Van hieruit is er een wijds zicht over de omgeving waaraan de tuin Bellevue zijn naam ontleent. De eigenares vertelt trots over haar eigen kruising van *Helleborus orientalis* en *Helleborus niger*, de eerste een uitstekende tuinplant maar slechte vaasbloem, de tweede een goede vaasbloem maar erbarmelijke tuinplant. De goede eigenschappen van beide ouderplanten werden recent verenigd in *Helleborus* "Madame Lemonnier", ter plaatse te verkrijgen voor 40€. Er is echter geen tijd overgebleven om hiervoor diep in onze portemonnee te tasten.

Terug in de bus regent het pijpenstelen. De snoepdoos van Gilberte met opschrift "keep smiling" houdt ons in een goede stemming. We rijden over de Seine via de Pont de Normandie en bereiken zo Basse Normandie. Bloeiende meidoorn domineert het Normandische landschap. De eerste dorpjes met vakwerkhuisjes verschijnen op weg naar onze volgende tuin in Cambremer ten westen van Lisieux, les **Jardins du Pays d'Auge**. De mooie 17de eeuwse hoeve aan de ingang doet denken aan Bokrijk. De tuin wordt gepromoot als "un des plus beaux jardins de France". Een dergelijke promotie schept hoge verwachtingen die echter nooit helemaal ingelost worden. Het is een moeilijk te overziene tuin met heel wat stijlwisselingen die voor sommigen kitscherig aandoen. De gemengde border (Le Mixed Border in goed Frans) kan ons zeker charmeren, met de mooie herhaling van de bontbladige kornoelje *Cornus controversa* 'variegata' tussen paarsbladige vaste planten en struiken. Ik loop met de ogen dicht verloren in het labrynt dat

“de fouten des levens” weerspiegelt. Wie het labyrint levend verlaat kan tot bezinning komen in het oratorium met bijhorende barokmuziek. In de Jardin des Senteurs bevindt zich een mooie collectie geurende bladpelargoniums in grote potten. De geuren vinden het midden tussen citroen en terpentijn. We moeten bekomen in de cafetaria met een crêpe beurre sucre en een pot koffie, en ... goede toiletvoorzieningen. Dit laatste zou een zeldzaamheid worden op onze reis.

Eens aangekomen in ons hotel in Caen, na enkele malen gelaveerd te hebben doorheen een woonwijk, laten de Vrienden zich trakteren op de geueugten des levens die la Douce France ons biedt, gaande van cider over coup de champagne tot pils. Het wordt een gezellig avondmaal waarbij de eerste tuinen van de reis druk becommentarieerd worden.

's Anderendaags steken we van wal voor wat onze verste bestemming zou worden, le **Jardin de Botanique de Vauville**, gelegen aan de Atlantische kust ten westen van Cherbourg. Op weg naar deze tuin ploegt onze bus zich doorheen het pittoreske dorpje Vauville met haar natuurstenen huisjes en romantische tuintjes. Langs de muurtjes die de kustweiden omheinen bloeit klein glaskruid, een plantje uit de brandnetelfamilie. Twee Françaises wachten ons op om ons rond te leiden in deze botanische tuin met planten uit de zuidelijke hemisfeer. Het is, om Karel te citeren, een “volwassen” tuin waar op botanisch vlak “veel” te zien is. En dit belooft dus weer een Latijns verhaal te worden, met Frans accent weliswaar! Al snel vallen de vele *Trachycarpus fortunei* palmen op met hun dikke “vacht” waaraan ze hun wintervastheid te danken hebben. Heel mooi is de verhouete struik *Euphorbia mellifera*, een wolfsmelk die naar honing ruikt (*mellifera*), en die thuis enkel in pot te houden is wegens niet wintervast, zoals zoveel planten in deze tuin. Aan de rand van een vijver groeit *Elegia capensis*. Het is een grasachtige plant die endemisch is in de Kaapprovincie (*capensis*) en deel uitmaakt van de aparte familie *Restionaceae*. Langs een watertje wijst Paul op

een dodelijk giftige plant, *Oenanthe crocata*, of dodemansvingers, in België een zeer zeldzame plant die in het wild enkel bekend is uit het Gentse, met name uit Gent Zeehaven en het Rodenhuizedok. Niet geschikt voor consumptie! Wat verder komen we in de luwte van een arboretum met bladhoudende bomen waaronder vele soorten Eucalyptus, Lambert's Cipres (*Cupressus macrocarpa*), en de onvermijdelijke zeldzaamheid op wereldschaal, deze keer *Abies nebrodensis*, een Siciliaanse zilverden waarvan maar 25 exemplaren wereldwijd zouden voorkomen en waarvan dan minstens 3 exemplaren of 12% van de wereldpopulatie zich in Gent bevindt! De wandeling leidt ons verder langs het mooie kasteel van Vauville in Cotentin stijl. Cotentin is het deel van Normandië waarin we ons nu bevinden. De naam verwijst naar de stad Coutances, vroeger Constantia, vernoemd naar de Romeinse keizer Constantius. De grootste stad is Cherbourg-Octeville in het noorden van het schiereiland waar onze volgende bestemming zich bevindt. Alvorens naar Cherbourg af te zakken snuiven we nog het zoete parfum op van *Stauntonia hexaphylla*, prikken we ons aan de ankerplant *Colletia cruciata*, en ontdekken we nog een boomkikker (*Hyla arborea*) tussen het vele groen van deze tuin. Op het einde wordt het rijtje schuiven aan het enige toilet. Ik koop nog vlug een exemplaar van de ankerplant, zowaar mijn enige botanische aankoop van deze reis. Vervolgens brengt de bus ons tot in het centrum van Cherbourg.

Parc Emmanuel Liais is een groene oase in het centrum van Cherbourg, een "senior" tuin waar botanisch "iets" te zien is, aldus Karel. Monsieur Liais was een Frans astronoom, ontdekkingsreiziger en weerkundige uit de 19de eeuw wiens huis in het park nu een klein museum vormt. Aan de ingang bloeit en geurt een pluimes (*Fraxinus ornus*) in de schaarse middagzon. Paul toont ons de vier kroonblaadjes en twee meeldraden die de olijffamilie typeren. De ijle geurende bloemtuielen zijn typisch voor een insectenbestuiver. Het museum herbergt een bonte verzameling van objecten die Liais verzamelde tijdens zijn leven, gaande van

schelpjes over schildpadschilden tot insecten, eskimokano's en Egyptische mummies. Een waar rariteitenkabinet. Zijn borstbeeld staat centraal in het naar hem genoemde park en is omringd door weelderig bloeiende Rhododendronbomen met dikke, gestutte stammen. Het Parc Liais is een mooi en verzorgd park, bijna een mini botanische tuin, met zeer oude planten en een wat afstandse serre (het doet ons weer beseffen dat Gent een pareltje is). Eenieder ontdekt hier zijn of haar plantjes. Het park gaat prat op haar *Jubaea spectabilis* palm, endemisch in Chili, en de enige in Frankrijk. Voor de serre bloeit een typisch Zuid-Afrikaanse bewoner met roodgele bloemen, *Leucadendron discolor*, die kwetsbaar is en achteruit gaat in zijn land van herkomst. In de serre groeit de Zuid-Afrikaanse broodboom *Encephalartos altensteinii* met het bijschrift "rare et une des plus vieilles plantes du monde". Bij de mooie vijver in het park bloeien tweekleurige irissen. Ik probeer de schijnbaar grote zaden te verzamelen van de reeds uitgebloeide *Rhododendron argenteum* uit China maar Paul wijst mij er op dat het zaad van rhododendron stoffijn is. Achteraan in het park is er nog een geurtuin met bloeiende witte rozen, witte blauwe regen, witte *Clematis montana*, en de tijdens de reis alom aanwezige *Viburnum plicatum* 'Mariesii', een oude viburnum cultivar waarvan de witte bloemen in etages bloeien. Het is al bij al verrassend hoe mooi verzorgd en botanisch rijk deze groene oase in Cherbourg wel is. Klein maar fijn!

Op naar de volgende bestemming, een "oude" tuin waar op botanisch vlak "niets" te zien is, dit is de kwinkslag waarmee Karel zijn voorstelling van het dagprogramma vervolledigt. **Château de Brécy**, gelegen in Basse Normandie ten oosten van Bayeux, is een kasteel met terrastuin uit de tweede helft van de 17de eeuw en uniek in zijn soort in Frankrijk. Alleen al haar ligging, in een vergeten uithoek van Normandië, is buitengewoon mooi. Een eerste blik op het binnenplein van het kasteel door de oude poort toont een wat vreemd beeld dat het midden houdt tussen een konijn en een vis. Enkele vrienden weten dat hetzelfde beeld ook te zien is

op een dak in Sint-Denijs-Westrem. Mysterie! Vanuit esthetisch oogpunt is Château de Brécy het summum van de reis. Op het binnenplein van het kasteel bloeit een witte blauwe regen langs een okergele muur met staalblauwe ramen en deurtjes. De terrastuin achter het kasteel is grandioos, zowel architecturaal als qua verzorging. De vele snoeivormen van vooral taxus benaderen de perfectie. Op de terrassen staan grote potten met sinaasappelbomen en pioenen, deze keer *Paeonia delavayi* met alle kleurschakeringen tussen oranjegeel en zwartrood. In de Jardin d'herbes bloeit een zeldzame klimplant tegen de kasteelmuur, met name *Decumaria sinensis*, een Chinese vertegenwoordiger van de hortensiafamilie. De klimmende takken hangen vol crèmewitte bloemen. Zij die *Decumaria sinensis* thuis willen proberen zetten hem best aan een zuidmuur want hij is maar matig winterhard. Van de bloeiende Mexicaanse oranjebloesem *Choisya ternata* 'Aztec Pearl' op de Terrasse des fontaines drinkt een Atalanta nectar. Er is van hieruit een mooi zicht op de terrastuin met de Terrasse des bassins, de Terrasse des berceaux en de Parterre de broderie die dalen in de richting van het kasteel als de treden van een reuzachtige trap. In de Potager staan artisjokken in de knop en bloeit de o zo mooie *Clematis integrifolia* 'Durandii' langs de oude kasteelmuur. Zoveel schoonheid verenigd in een barok kasteeldomein met Middeleeuwse invloeden, dit doet iets met een mens. De aangrenzende Eglise Sainte-Anne, gebouwd 200 jaar na het kasteel, bevat een ommuurde kerktuin met oude Middeleeuwse rozen met klinkende namen als 'Yolande d'Aragon', 'Comte de Chambord' en 'Duchesse de Montebello'. Ik zie deze edele figuren zo schuifelen door de prachtige Jardin de Brécy ...

's Avonds in het hotel in Rouen schuiven alle vrienden aan lange tafels en leren we twee hartsvriendinnen kennen, Martine en Magali, rasechte Franstalige Gentenaars, respectievelijk 81 en 82 jaar, of omgekeerd. Het zijn kranige dames die met volle teugen genieten van de reis en het gezelschap, net als wij. Ze schatten mijn buurman Piet ouder in dan mijzelf, een niet te versmaden compliment dat ik dankbaar in ontvangst neem.

Voor we het beseffen breekt de derde dag aan van onze vierdaagse. We rijden richting Eu, een kuststadje aan de oostgrens van Normandië. Daar bevindt zich de **Jardin Jungle Karlostachys**. De naam spreekt voor zich, een jungle van Oost-Aziatische planten gecreëerd in een inheems loof- en naaldbos. Ik zie hoe talrijke bamboestruiken langzaam maar zeker terrein winnen op de inheemse flora. Er wordt principieel niet gewied of gesproeid in deze enorme bostuin, wat verklaart dat de kleinere planten nauwelijks te onderscheiden zijn tussen de bramen. In een naaldbos wat verderop begint bezieler Charles Boulanger vol passie aan zijn plantenmarathon. Varens, heesters, lianen en kleine bomen van einde en ver staan massaal aangeplant tussen de dennenbomen. Hun beschutte groeiplaats maakt hen wintervast in dit klimaat. Charles noemt alle Latijnse namen van de planten die hij zelf verzamelde. Sommige Vrienden duizelen van zoveel Latijn, anderen waren al eerder afgehaakt. Zelfs onze voorzitter Paul is er niet goed van. Het is ongelooflijk hoe veel botanische passie kan vervat zitten in een en dezelfde persoon. Na een lange wandeling in de regen komen we tijd te kort voor een warm drankje en brengt de bus ons reeds naar de volgende bestemming in het nabij gelegen Varengeville-sur-Mer.

De **Jardin de l'Étang de l'Aunay** is de privétuin van Jean-Louis Dantec, een gepassioneerde botanicus en tuinier. De tuin is een groot park met vijvers en borders met botanische struiken en bomen. De zon is door de wolken gebroken en hier en daar houden Vrienden halt om de eerste zonnestralen van de dag te koesteren. Twee vijvers liggen in de diepte van een groot gazon en vormen het centrum van de tuin. Ook in deze tuin is het aanbod van planten enorm. Een grote bloeiende *Drymis winteri*, inheems in Chili en Argentinië, verradt het zacht maritiem klimaat in deze tuin. Ook hier bloeien grote hoeveelheden Azalea's en Rhododendrons. Een andere opvallende boom is *Wollemia nobilis* uit Australië. Tot zijn ontdekking in 1994 in Wollemi National Park in New South Wales was deze boom enkel gekend van fossielen. Rond 2000 zag ik voor het eerst een klein exemplaar van deze boom in de botanische tuin van Ljubljana, opgesloten in een kooi achter

zwarte tralies ... Het is aangenaam wandelen in deze tuin waarbij Jean-Louis dertelt van de ene naar de andere zeldzame species of cultivar. De bodembedekker *Cornus canadensis*, een moeilijke tuinplant, groeit hier opvallend mooi. We eindigen onze tocht in de botanische dierentuin, een verzameling van in topiary geknipte dierlijke sculpturen. Aan de einder strekt het Normandische landschap zich schier eindeloos uit. Deze tuin heeft geen grenzen.

Op onze terugweg, net voor Rouen, stoppen we in Hénouville voor een bezoek aan de particuliere tuin **Le Jardin des Prés**, onze laatste bestemming van de dag. We worden vriendelijk ontvangen door het koppel dat hier woont en dat eigenhandig de tuin heeft uitgebouwd tot wat hij is: een onwaarschijnlijk dichte aanplant van tienduizenden planten op de relatief kleine oppervlakte van 4000 m². Volgens mij kan er geen enkele plant meer bij, elke cm² werd volledig benut. Voor een privétuin bevat hij opvallend veel botanische soorten, het visitekaartje van de eigenares, waaronder *Rhododendron strigillosum*. De tuin huisvest een nationale collectie van *Geranium* die hier tijdelijk, via een vriend, werd ondergebracht en een permanent karakter kreeg. Bij het huis bloeit een enorme *Ceanothus thyrsiflorus* var. *repens*, in onze tuinentra veelvuldig aangeboden als wegwerpplant wegens onvoldoende winterhard. De soort is endemisch in Californië. We zijn nog iets te vroeg voor de vele rozen in de tuin, waaronder enkele Belgische kruisingen zoals de weergaloos mooie *Pleine de Grâce* van Louis Lens. In mijn tuin vormen drie planten van deze roos samen een massief van 3 meter hoog en 8 meter breed ... Tussen de kiezeltjes langs het huis bloeit het eenjarige Juffertje-in-het-groen *Nigella damascena*. Zoveel impressies, zoveel passie ... de meeste Vrienden zijn toe aan wat avondrust om dit alles te laten bezinken. 's Avonds genieten we van een historische wandeling door Rouen, met de kathedraal en de eigenaardige kapel van Jeanne d'Arc in de vorm van een vlam, verwijzend naar de brandstapel waarop Jeanne aan haar einde kwam. We lopen nog even binnen in het Musée des Beaux Arts dat die avond gratis haar deuren heeft geopend. Ook hier impressionistische tuinbeelden om bij weg te dromen.

Op onze laatste dag bezoeken we **Les Jardins d'Angélique** in Montmain ten oosten van Rouen. Angélique is de zeer jong gestorven dochter van de eigenares die ons vriendelijk verwelkomt. De herinnering aan haar dochter wordt levend gehouden in deze prachtige tuin met manoir.

Men ziet in deze tuin onmiddellijk de hand van de meesteres. Geen botanische collectie hier, maar een smaakvol samengestelde romantische tuin met een exquis kleurenpalet. In de romantische tuin voor het manoir vindt men hier en daar gebakken kleiplaatjes met de namen van planten. Ik bezwijk voor de mooie Japanse Azalea 'Palestrina' die witte bloemen draagt met groene honingklieren. We wandelen langs de graspaden die kriskras door de besloten tuin lopen. Er zijn veel verborgen hoekjes met zitbankjes en stoeltjes en door de tuin loopt een zelf aangelegd riviertje. Achter het manoir ligt een formele witte tuin met haagjes en strak gesnoeide taxuskegels. Centraal in deze tuinkamer is er een heuse leeuwenfontein. Her en der vormen zich witte wolken van *Syringa persica* var. *alba* en *Choisya ternata*. Paul legt mij uit dat het geslacht *Choisya* vernoemd werd naar de Zwitserse botanicus J.D. Choisy. *Choisya* spreekt men dus op zijn Frans uit met daarachter 'a': *Choisy-a*. Eerder had ik al Engelse en Vlaamse versies gehoord. Anne-Laure wenkt ons reeds voor het vertrek, ik werp nog een laatste blik op deze ontroerende tuin.

Iets verder naar het noordoosten komen we in Bosc-Roger-sur-Buchy. **Jardin de Valérianes** is een privétuin die genoemd werd naar de dochters des huizes, Valérie en Anne. Het hoogtepunt van deze cottagetuin is de zacht dalende formele border met schitterend zicht op de Normandische bossen. De eigenares verloor haar werk en besloot zich volledig toe te leggen op haar tuin. Het resultaat is verbluffend want de tuin is zeer goed onderhouden en bevat een schat aan planten. Een bijzonder mediterraan bolgewas die zij gebruikt is *Nectaroscordum siculum*, een ui-achtige plant met

subtiële rose-groenige bloemen. Aan de overzijde van de weg bevindt zich een ander gedeelte van de tuin met een verzameling heesters, kleine bomen en vaste planten. Men heeft bij de ingang de vrij keuze tussen 'par ici' of 'par là', het maakt weinig uit, want het tuinpad vormt een gesloten circuit dat men in twee richtingen kan bewandelen. De variatie aan planten is ook hier fenomenaal. In een vijver roepen groene kikkers ons vaarwel.

Voor we het beseffen staan we aan de ingang van onze laatste tuin van deze reis, de **Jardins Agapanthe** in Grigneuseville. We zijn op een steenworp van ons beginpunt in Beaumont-le-Hareng. De cirkel is rond. We starten met de plantshop waar indrukwekkende *Cryptomeria* bomen in potten staan. De tuin is een kluwen van paden en het is moeilijk om een overzicht te krijgen. De eigenaar is tuinarchitect en legt hier en daar zijn bijzondere accenten. Heel mooi is hoe een riviertje haar weg baant tussen de dikke natuurstenen tegels van een pad. Enkele Vrienden blijven keuvelen bij een lichtblauw bloeiende plant waarvan de naam even zoek blijft. Het verdict luidt uiteindelijk: *Amsonia tabernaemontana*, een plant uit de *Apocynaceae* familie waartoe ook de oleander behoort. Naar Franse traditie is het rijtje schuiven bij het enige toilet in de tuin, deze keer met open deur want zonder verlichting. Deze versie hadden we nog niet gehad.

Op weg naar onze heimat neemt onze voorzitter nog even het woord. Hij dankt de mensen die deze reis organiseerden en noemt nog enkele bijzondere planten en momenten die hem zijn bijgebleven. Ongetwijfeld hebben we allemaal ons eigen lijstje samengesteld van planten en van bijzondere herinneringen aan deze mooie reis. Ik kan niet anders dan mij aansluiten bij de slotwoorden van de voorzitter: "leve Normandië, leve Frankrijk, leve de Vrienden van de Plantentuin!"

Tom Vermeulen

Plant van de maand: *Tetracentron sinense*
foto's: Wikimedia commons Denis Prévôt

Driemaandelijks tijdschrift
Jaargang 34 - nr. 2 - juni 2015
ISSN - 0777 - 8821
v.u. Paul Goetghebeur
K.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent

Afgiftekantoor Gent 1
Erkenningsnummer P 608175

België-Belgique	
P.B	
3/6124	9000